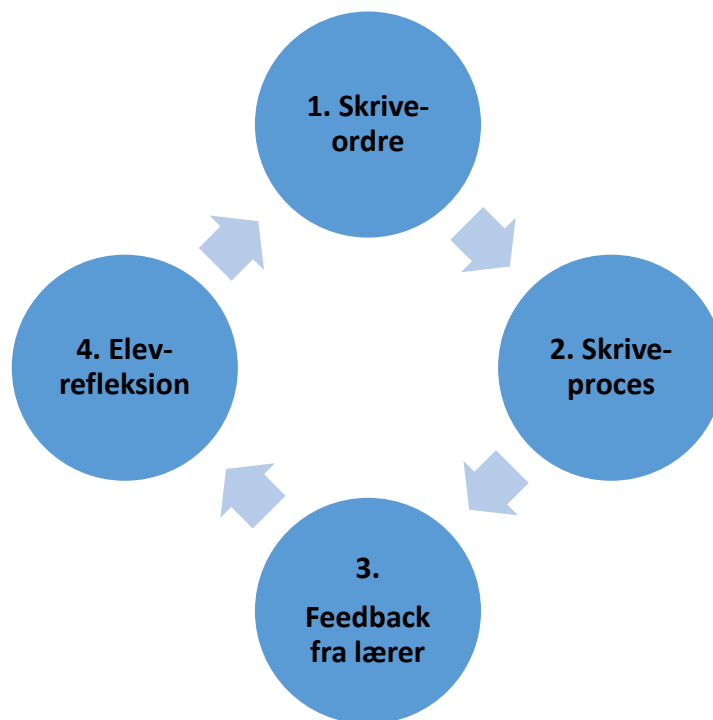

Skriftlighedstræning i International økonomi

En guide til systematisering af arbejdet med skriftlighed

Peder Vinther Emdal Hay
Underviser ved Aarhus Handelsgymnasium

2022

Indhold

Formål.....	4
Den økonomiske kompetenceblomst.....	5
De økonomiske fag er også sprogfag.....	6
Læsespørgsmål - elevers noteskrivning.....	7
Små skriveøvelser i undervisningen	9
Skrivehjulet.....	9
Skriveordren	11
Gener.....	12
Spørgeformer	14
Kernestof	15
Modtager	16
Bedømmelseskriterier	16
Progression over tid.....	17
Skriveprocessen.....	17
Opstart på skriveproces.....	18
Den gode skriveproces	19
Lær af best practice	19
Opbyg katalog med sproglige vendinger	21
Synlighed omkring den gode tekst	22
Vejledning mens der skrives.....	23
Metakommentarer fra eleven	24
Peer feedback - feedback fra kritisk ven før aflevering.....	25
Feedback fra lærer.....	27
God feedback peger fremad.....	28
God feedback tager udgangspunkt i bedømmelseskriterierne	28
Elevrefleksion	31
Refleksionsafsnit i hver skriftlig aflevering	32
Elevrefleksion i klasserummet.....	33
Genafleveringer	35
Eksamensprojektet.....	35
Peer-feedback på eksamensprojekt	36
Bilag 1 Eksempler på skriveordrer	38
1A Skriveordre med benspænd	38

1B Notat og PowerPoint om corona (med bedømmelseskriterier)	40
1C Notat og PowerPoint om klima (med bedømmelseskriterier)	42
1D Notat om ulandsbistand (med råd til elevens arbejdsproces).....	44
Bilag 2 Skriveguide til SOP – gode vendinger	46
Bilag 3 12 råd til 12-tallet for en rapport.....	52

Formål

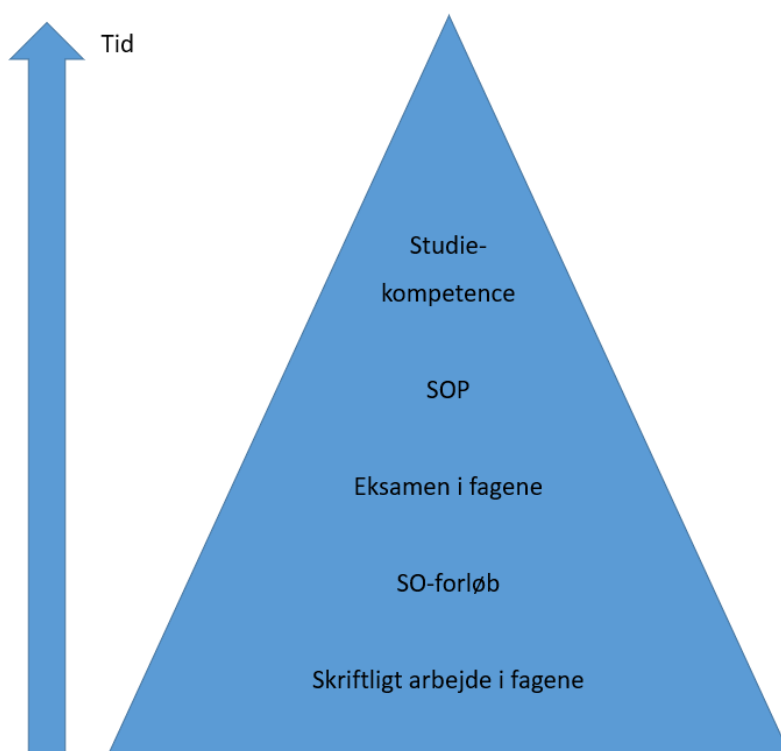
Formålet med denne artikel er at tilbyde undervisere i International økonomi en model til systematisering af arbejdet med skriftlighed. Desuden introduceres et begrebsapparat, der bidrager til et fælles sprog, når der kommunikeres om skriftlighed.

Alt sammen skal det kvalificere vores arbejde med skriftlighedstræning. Det skal nytte noget at rette skriftlige opgaver. Vi skal kunne se, at eleven udvikler sine skriftlige kompetencer i takt med, at vi træner skriftlighed i undervisningen.

Artiklen er skrevet af en gymnasielærer – ikke af en forsker – og der er lagt vægt på en praksisnær tilgang, der sigter mod at være umiddelbart anvendelig i de fleste økonomiunderviserens skriftlighedsundervisning. De pointer, der formidles, er først og fremmest baseret på egne erfaringer i klasserummet, men de har afsæt i en forskningsbaseret didaktik.

Målet med skriftlighedstræning bør være ambitiøst: I sidste ende skal eleven klare sig bedre ved eksamen, ved SOP, på sit fremtidige økonomistudie og i sit fremtidige job som økonom.

Forenklet progressionsmodel

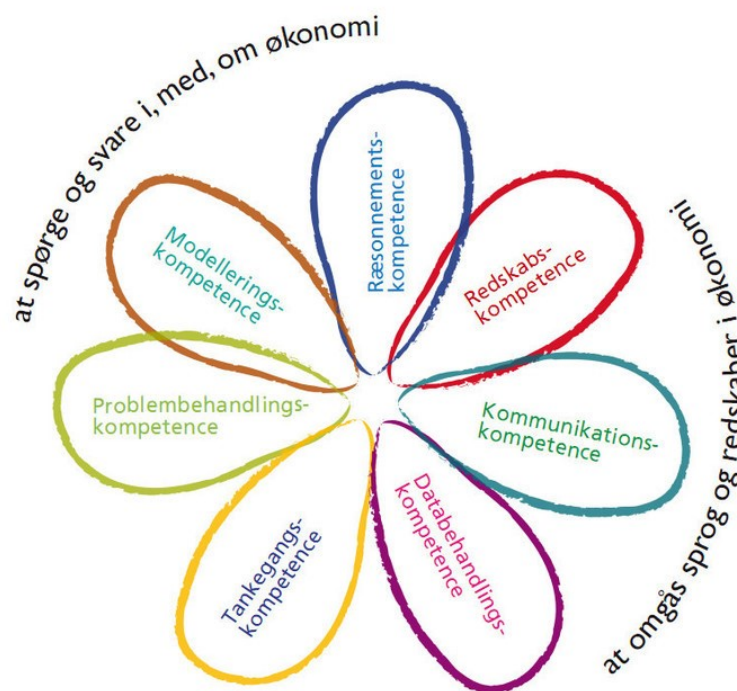
God undervisning i skriftlighed i økonomifagene kræver, at der trækkes på værktøjer, der findes i spændingsfeltet mellem almindidaktikken og fagdidaktikken. Mange af pointerne vil være relevante for andre fag end International økonomi. Skriftlighedsforløb i økonomiske fag kan med fordel gennemføres i samarbejde med faget Dansk, men det er naturligvis ikke et krav.

Den økonomiske kompetenceblomst

Kompetencebegrebet er med de seneste gymnasireformer blevet en væsentlig del af den måde, hvorpå undervisningen i økonomifagene bør tilrettelægges. Ifølge Tomas Højgaard, DPU, er en kompetence nogens indsigtsfulde parathed til at handle på en måde, der lever op til udfordringerne i en given situation.

Kompetencebegrebet er altså et begreb, der er orienteret mod handling, og det har fokus på situationsmestring. Fx må en økonom mestre en række kompetencer, fordi det er disse kompetencer, en økonom har brug for i sit arbejde som netop økonom.

Den økonomiske kompetenceblomst

Kilde: Undervisningsministeriets vejledning til International økonomi, 2021.

I Undervisningsministeriets vejledninger til økonomifagene findes en uddybning af kompetencerne i kompetenceblomsten.

Fx handler kommunikationskompetencen om evnen til at sætte sig ind i og fortolke andres økonomiske udsagn og tekster. Desuden består kompetencen af evnen til at udtrykke sig på forskellige måder om økonomiske forhold over for forskellige kategorier af modtagere. Kompetencen har både en udtryks- side, hvor eleven er afsender af kommunikation, og en modtagende side, hvor eleven sætter sig ind i og fortolker andres udsagn og tekster.

Siden 2010 har det såkaldte "Skriftlighedsbilag" stillet krav til, at eleven skriver i alle fag. I vejledningen til International økonomi omtales elevens arbejde med skriftlighed flere steder, fx:

Det skriftlige arbejde i international økonomi A går to veje, som gerne skulle supplere hinanden:

"På den ene side er der den skriftlighed, der fører til løsningen af den skriftlige eksamensopgave.

På den anden side er der den skriftlighed, der trænes for at kunne producere et tilstrækkeligt godt skriftligt materiale til den mundtlige eksamen.

I forbindelse med det skriftlige arbejde er det helt centralt, at der arbejdes med at bevidstgøre eleverne om fagets genrer og spørgeformerne."

I vejledningen henvises også til "Lærerens hæfte" der er tilgængeligt på Prøvebanken.dk, hvori arbejdet med elevernes skriftlighed tydeliggøres med fokus på de kompetencer, der bliver evalueret til den skriftlige eksamen.

Det bemærkes, at der i vejledningen fokuseres på henholdsvis skriftlig eksamen og mundtlig eksamen som de to formål med det skriftlige arbejde i faget.

Vejledningen til International økonomi har altså mest fokus på, at skrivning særligt handler om at træne kommunikationskompetencen. I grunden er dette en lidt snæver opfattelse af mulighederne i skriftlighed. I vejledningen til et andet af økonomifagene, nemlig Afsætning, har man fx blik for, at skrivning har et tveægget læringspotentiale, idet skrivning også kan bringes i spil i tilegnelsen af fagets øvrige kompetencer.

"Overordnet kan man skelne mellem to typer af skriftlighed: At skrive for at lære, og at lære at skrive (fagligt korrekt). Begge sider af skriftligheden er relevante for undervisningen i afsætning og bør medtænkes i alle længere undervisningsforløb."

Kilde: Vejledning til Afsætning, UVM.

Pointen lader til at være hentet hos den norske klasserumsforsker Olga Dysthe, og det er en pointe, der i høj grad også bør være relevant for International økonomi: Ikke alene handler skriftlighedstræning om at lære at skrive. Skrivning kan også medvirke til at åbne faget for eleven, og derved kan kommunikationskompetencen komplementere de øvrige kompetencer i kompetenceblomsten. Jeg husker personligt selv, hvordan det særligt var de store skriftlige opgaver i gymnasiet, der betød, at jeg flyttede mig fagligt, fordi forståelsen for de faglige sammenhænge blev udfordret og rigtigt faldt på plads i skriveprocessen.

De økonomiske fag er også sprogfag

Hvilke sprogfag har vores elever egentlig på deres uddannelse?

En elev på en merkantil uddannelse vil være tilbøjelig til at identificere fag som Dansk, Engelsk og Tysk som sprogfag. Og det har de naturligvis ret i. Derimod vil eleven sjældent pege på International økonomi som et sprogfag. Det er dog en kendsgerning, at sproget er en aktiv del af vores fag, og arbejdet med sprog og kommunikation er med til at gøre eleven til en kompetent økonom.

Måske er det en overdrivelse at hævde, at International økonomi først og fremmest er et sprogfag. De økonomiske fag er meget *andet* end sprog, men om ikke andet *har* de merkantile fag et sprog, nemlig et fagsprog.

Det er fagsproget – fagbegreberne – der gør eleven i stand til at begribe økonomiske fænomener. Skal en elev i International økonomi forstå den makroøkonomiske situation i et land, må eleven være fortrolig med de fagbegreber, der knytter sig til en analyse heraf; fx BNP-vækst, arbejdsløshed, inflation, betalingsbalance. Og ikke mindst må eleven have en forståelse for sammenhængen mellem begreberne.

Har eleven ikke relevante fagbegreber i sit ordforråd, er det ganske usandsynligt, at eleven vil kunne gøre sig tanker om fænomenerne i en kvalificeret retning. Evnen til at undre sig og forstå verden omkring sig er helt afhængig af – og begrænset af – et sprog at begribe med. Man begriber med sine begreber!

En væsentlig del af den udvikling, eleven gennemgår undervejs i sin uddannelse, er sproglig: efterhånden som eleven arbejder med de økonomiske fag, transformeres sproget i skrift og tale fra "frisør snak" eller "busstoppestedssnak" til fagsprog.

Undervisere i økonomiske fag er naturligvis meget andet end sprogundervisere, for vores fag kan netop ikke reduceres til sprog. Erkendelsen af International økonomi som et sprogfag – eller i det mindste et fag, der *har* et sprog – betyder dog, at undervisere i dette fag må (re)definere deres egen rolle til at omfatte et sprogligt aspekt. Undervisning i de økonomiske fag indebærer derfor *også* undervisning i sprog og kommunikation.

Læsespørgsmål - elevers noteskrivning

Læsespørgsmål har i en årrække været en integreret del af min undervisningspraksis i International økonomi på både A- og B-niveau. Når eleverne får en læselektie for til kommende undervisningsgang, skal de tage noter, mens de læser. Lektien kan fx se således ud i skemabrikken:

Lektiedetaljer

Note Offentlig Lektie

Du skal have læst kapitel 12.1 og 12.2 i lærebogen. Kapitlet handler om pengepolitik. Mens du læser, skal du besvare de 9 læsespørgsmål, som er vedhæftet i skemabrikken.

Du skal regne med at bruge 30-45 minutter på lektien.

Note Offentlig Lektie

Læsespørgsmålene ser i eksemplet således ud:

Kapitel 12: Pengepolitik

Afsnit 12.1: Hvad er pengepolitik?

Redegør for, hvad der forstås ved **pengepolitik**.

Redegør for forskellen på **stram** og **lempelig** pengepolitik.

Redegør for effekterne på **erhvervslivet, husholdningerne og kronekursen** af stram pengepolitik.

Forklar, hvordan **de samfundsøkonomiske mål** påvirkes af stram pengepolitik.

Afsnit 12.2: Pengepolitiske instrumenter

Redegør for forholdet mellem **Nationalbanken, de almindelige pengeinstitutter og borgerne**.

Forklar, hvordan Nationalbanken tidligere kunne styre den **lange rente** (obligationsrenten).

Redegør kort for, hvorfor Nationalbanken ikke længere kan bruge den lange rente til at føre pengepolitik.

Forklar, hvordan Nationalbanken teoretisk kan bruge den **korte udlånsrente** til at føre pengepolitik.

Forklar, hvordan Nationalbanken teoretisk kan bruge den **korte indskudsbevisrente** til at føre pengepolitik.

Der gøres brug af spørgeformerne "redegør" og "forklar" i læsespørgsmålene, og fagbegreber eller nøgleord er markeret med fed skrift for at skærpe eleverne fokus.

Når eleverne møder op til undervisning, kan der gøres brug af følgende struktur:

1. Underviseren har på forhånd lavet spørgsmålene til fysiske sedler og samlet dem i et antal bundter svarende til antallet af grupper.
2. Klassen inddeles i grupper med ca. 3 elever i hver. Hver gruppe får udleveret et bundt sedler, hvori alle 9 læsespørgsmål findes.
3. Sedlerne spredes ud på bordet foran eleverne i hver gruppe med bagsiden opad. På skift trækker eleverne i gruppen en seddel, læser spørgsmålet højt for gruppen og besvarer spørgsmålet med støtte fra de noter, der er taget hjemme. De andre gruppemedlemmer hjælper og kommer med supplerende pointer.
4. Når alle sedler er besvaret, rangerer gruppen sedlerne fra lettest til sværest.
5. De tre sværeste sedler går videre til næste runde. Alle elever tager en svær seddel i hånden og lukker deres computer, så der ikke længere er adgang til de noter, der er taget hjemme.
6. Alle elever i klassen rejser sig, og der gennemføres en "Quiz og byt". Hver elev møder en tilfældig makker fra klassen. Eleven stiller makkeren sit spørgsmål, og makkeren svarer på det. Efterfølgende svarer eleven også på makkerens spørgsmål, og der byttes til sidst sedler, så eleven får en ny seddel i hånden. Derefter findes en ny ledig makker.
7. Til sidst lægges de 9 sedler på lærerens bord ved tavlen med bagsiden opad, og der afvikles en stafetleg. Underviseren vælger den første elev, der skal trække en seddel og besvare den foran hele

klassen. Eleven får stafetten, som kan være en tavletusch. I denne runde har læreren mulighed for at stille opfølgende spørgsmål og afklare elevens / klassens forståelse for fagbegreberne. Den elev, der har været ved tavlen, må nu frit vælge den næste elev ved at give stafetten videre til ham eller hende. Evt. kan det kræves, at stafetten på skift skal gå fra dreng til pige til dreng.

Den struktur, der er beskrevet oven for, er god til at aktivere eleverne, idet mange elever taler fagsprog samtidigt. Det er ikke længere læreren, der primært taler. I stedet er lærerens rolle at facilitere læreprocesser mellem eleverne.

Strukturen får samtidig langt flere elever til at læse lektier, fordi det bliver meget synligt, hvem der har læst og ikke læst.

Eleverne giver bl.a. udtryk for følgende:

1. Processen med at tage noter, mens der læses, er lærerig, fordi man tvinges til at forstå, hvad man læser. Det er svært at formidle noget, man ikke forstår.
2. Læsespørgsmålene hjælper til at forstå, hvad der er væsentligt.
3. Noterne er brugbare frem mod eksamen.

Små skriveøvelser i undervisningen

Skriftlighed kan også integreres via små skriveøvelser i den daglige undervisning. Der kan fx være tale om hurtigskrivningsøvelser, som varer fx 2 eller 5 minutter. Her ses nogle eksempler på små skriveøvelser:

Som start på lektion: *Hurtigskrivningsøvelse: Hvad lærte du sidste gang?*

Som afslutning på lektion: *Hurtigskrivningsøvelse: Hvad er de 3 væsentligste ting, du har lært i dag?*

Skrivning om faglige sammenhænge: *Hurtigskrivningsøvelse: Forklar effekterne af lempelig finanspolitik.*

Skrivning om aktualitet: *Hurtigskrivningsøvelse: Hvilke aktuelle begivenheder med relation til International økonomi har du mødt i nyheder den seneste uge?*

Skrivning efter læst artikel: *Hurtigskrivningsøvelse: Hvordan kan International økonomi bruges til at undersøge den problemstilling, der beskrives i artiklen? Hvilke kapitler og hvilke fagbegreber kan anvendes?*

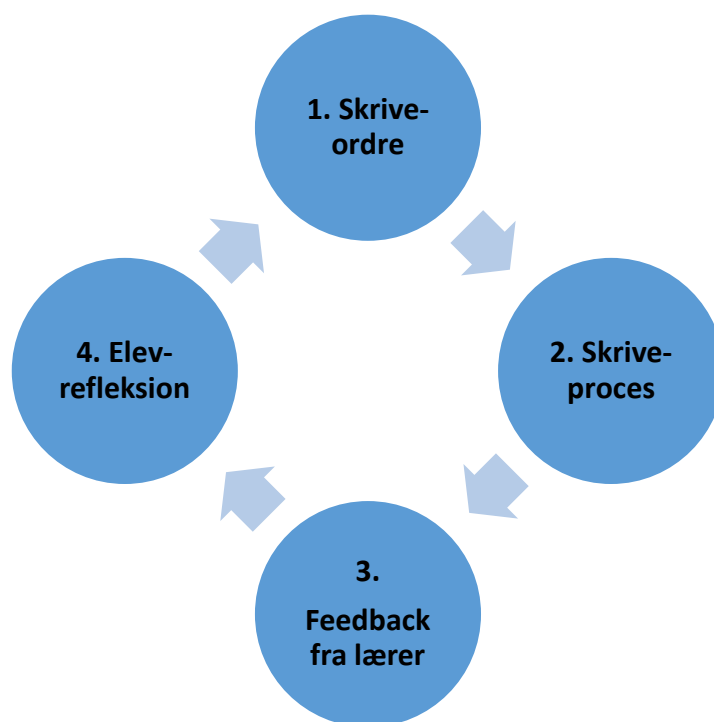
Hurtigskrivningsøvelserne kan efterfølgende fx fungere som afsæt for en dialog i klassen.

Skrivehjulet

I det foregående blev der vist eksempler på, hvordan der kan arbejdes med elevers noteskrivning med udgangspunkt i læsespørgsmål samt med små skriveøvelser i den daglige undervisning.

At lære at skrive kræver dog mere og andet end dette. I det følgende præsenteres en egentlig model til systematisering af arbejdet med skriftlighed. Modellen kalder jeg for "skrivehjulet", og den giver et visuelt overblik over processen.

Skrivehjulet

Skrivehjulet er inddelt i fire faser, der starter med underviserens skriveordre og slutter med elevens refleksion over den proces, der er gennemløbet:

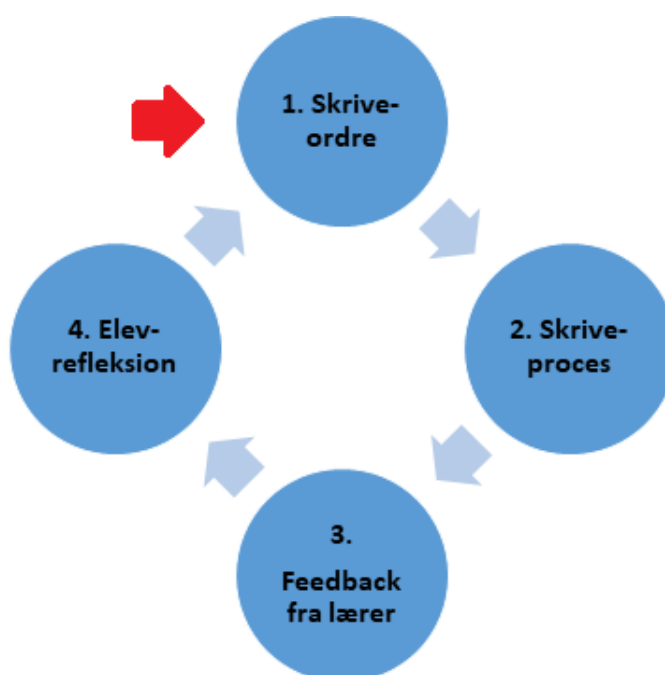
1. **Skriveordren:** Skrivehjulet igangsættes med underviserens skriveordre til eleven. Skriveordren rummer en række anvisninger til, hvordan det skriftlige arbejde skal gribes an. Desuden er skriveordren tydelig omkring bedømmelseskriterierne. Det er afgørende, at eleven lærer at afkode skriveordren.
2. **Skriveprocessen:** Traditionelt har meget skriftligt arbejde været tilrettelagt, så eleven primært har skrevet derhjemme. En del af skriveprocessen kan dog sagtens finde sted i klasserummet. Nogle skoler gør brug af "omlagt fordybelsestid", og det betyder, at eleven fx har mulighed for at få en god start eller en god afslutning på skriveprocessen, før der afleveres.
3. **Feedback fra underviser:** Efter aflevering modtager eleven feedback fra underviseren. Det er vigtigt, at feedbacken gives ud fra skriveordrens bedømmelseskriterier.
4. **Refleksion:** Underviserens feedback er udgangspunktet for, at eleven reflekterer over proces og produkt. Hvad fungerede godt? Hvad skal gøres anderledes næste gang?

Hver skriftlig opgave, eleven afleverer, repræsenterer en tur rundt i skrivehjulet. Hvis underviseren formår at tilrettelægge skriftligheden med systematik og passende progression, vil hver runde bidrage til en styrket

skriftlig kompetence. Der er således tale om en fortløbende proces, og skrivehjulet kan reelt opfattes som en hermeneutisk spiral, hvor eleven gradvist opnår højere niveauer af erkendelse om det at skrive (økonomisk).

I det følgende udfoldes hver af skrivehjulets faser, og der præsenteres en række råd til, hvordan underviseren kan arbejde på en kvalificeret måde i hver af faserne.

Skriveordren

En skriveordre er underviserens formelle instruks til eleven om, at eleven skal udarbejde og aflevere et stykke skriftlighed. Skriveordren markerer derfor skrivehjulets igangsætning.

Skriveordren har til formål at skabe tydelighed om rammerne for det skriftlige arbejde. Skriveordren giver eleven en række hints til, hvordan det skriftlige arbejde bør gribes an, og det er vigtigt, at eleven lærer at forstå og være opmærksom på disse hints.

En skriveordre kan variere betydeligt i form og udtryk. Den gode skriveordre fordrer dog, at underviseren har gjort sig en række tanker om produkt og proces, så skriveordren rummer præcise instrukser til eleven. Hvad er det fx for en genre, eleven forventes at skrive i? Hvilke spørgeformer skal i spil? Hvilket kernestof ønskes anvendt? Og hvilke bedømmelseskriterier skal elevens arbejde bedømmes på?

Er eleven i stand til at afkode skriveordren, slipper eleven for at gætte på, hvad underviseren egentlig forventer.

I bilag 1 findes eksempler på skriveordrer. De viste skriveordrer varierer i form, men har samtidig nogle fællestræk. Bl.a. er udgangspunktet en virkelighedsnær og aktuel problemstilling, og genren, der skal skrives i, er ofte et notat, som evt. suppleres med en PowerPoint. Kravet om en PowerPoint spejler den situation, eleven stilles i ved den mundtlige eksamen i faget samt ved SOP.

I nogle af skriveordrerne introduceres eleven for et egentligt skema med bedømmelseskriterier. I ét tilfælde er der i stedet tale om benspænd. Benspændene præciserer rammerne for arbejdet, og der udstikkes derigennem en retning, som skal være styrende for elevens fokus. Udover at være dikterende virker benspændene også stilladserende, og de har samme formål som et skema med bedømmelseskriterier.

En skriveordre kan også fx rumme nogle gode råd til elevens proces, eller den kan præcisere, hvad der kendetegner notatgenren. Begge dele ses der eksempler på i bilag 1.

En skriveordre kan som nævnt se ud på mange forskellige måder, og den enkelte underviser har i sagens natur frihed til at finde en form, der passer godt til underviserens temperament og undervisningspraksis. Nogle finder det måske relevant med et skabelonværktøj, der kan tages udgangspunkt i. Nedenstående bud på en skabelon rummer nogle faste overskrifter, der fungerer som en huskeliste for underviseren, når der skal laves en skriveordre.

Skabelon til skriveordre

Introduktion	Konteksten for opgaven beskrives. Hvad er det for en situation, eleven skal forestille sig, at det skrevne skal bruges i?
Kernestof	Det kernestof, der forventes inddraget, beskrives mere eller mindre detaljeret afhængigt af progressionen.
Faglige mål / kompetencer	De faglige mål / kompetencer, der skal bringes i spil af eleven, beskrives.
Produkt	Det angives, om produktet fx er et notat, en faglig artikel, en rapport, en planche, en PowerPoint...
Arbejdsform	Det angives, om der er tale om individuelt arbejde eller fx pararbejde.
Omfang	Forventet antal tegn eller antal sider angives.
Fordybelsestid	Det angives, hvor lang tid eleven forventes at bruge på opgaven.
Bedømmelseskriterier	Bedømmelseskriterierne bør hænge sammen med de faglige mål / kompetencerne, der er i spil i opgaven.

Genrer

Når økonomer skriver, gør de det i bestemte genrer. Eleven møder mange forskellige genrer i forbindelse med sin uddannelse.

En del af de genrer, eleven møder, er akademiske genrer, der er hentet fra den videnskabelige verden. Fx kan den rapport, der udarbejdes i forbindelse med SOP, siges at spejle det akademiske speciale, der laves

som afslutning på et kandidatstudie - i mindre format ganske vist, men med mange af de samme kendetegn. En videnskabelig rapport har en række umistelige træk, som *skal* være med, fx et metodeafsnit, en konklusion og en kildeliste, og afsnittene skal placeres i en bestemt rækkefølge.

Udgangspunktet for at tale om genrer i International økonomi behøver dog ikke at være akademisk. Udgangspunktet kan også være at erkende, at der "ude i virkeligheden" eksisterer nogle autentiske genrer, som økonomer anvender, når de skriver. Disse genrer er ikke nødvendigvis akademiske i deres opbygning, men de har alligevel nogle genremæssige træk, der tydeligt adskiller dem fra hinanden. Det er fx tydeligt, at Vismandsrapporten tilhører én genre, en artikel i Berlingske Tidende skrevet af Ulrik Bie hører til en anden genre, og et notat fra CEPOS, der beskriver de økonomiske effekter af corona-nedlukningen, tilhører en tredje genre. Listen er selvsagt ikke udtømmende.

Eksemplerne afspejler, at økonomer finder arbejde mange forskellige steder i samfundet. Flere eksempler kunne være i banker, i rådgivende konsulentvirksomheder eller i analyseafdelinger i små, mellemstore og store virksomheder - både private og offentlige. Fælles for økonomerne er, at de ofte skriver, og at de gør det på bestemte måder.

Det er i bund og grund fagets autentiske genrer, eleven skal have mulighed for at træne i skolen. Med andre ord giver det rigtig god mening at lade skriveordrens genrevalg afspejle virkelighedens genrer. Naturligvis skal de genrer, der trænes, også pege frem mod eksamen. Forhåbentlig er disse to hensyn ikke uforenelige(!)

Et eksempel på, at de to hensyn forenes godt, er notatgenren. Der er her tale om en virkelighedsnær genre, hvor økonomen optræder i en interessentrolle, og eleven skal skrive i denne genre i den skriftlige eksamensopgaves del 3. Det er klart, at eleven skal undervises i notatgenren. I "Lærerens hæfte" præciseres det, hvad der forventes af denne genre. Her står bl.a.:

Om notatgenren (uddrag)

Indholdsmæssigt omhandler notatet typisk en kort beskrivelse af en økonomisk situation, begivenhed eller en konkret udfordring, som med udgangspunkt i relevante analyser og argumenter – objektivt og fagligt præcist argumenterer hen imod en vurdering og konklusion. I den faglige argumentation bliver anvendelsen af fagets begreber, teori og konkret viden centralt for tilliden til notatets konklusioner, herunder hvorledes det empiriske grundlag, kvantitativt som kvalitativt underbygger dette.

Kilde: Lærerens hæfte, International økonomi, 2020.

Sammenfattende er det vigtigt, at eleven er bevidst om, hvad det er for en genre, der skrives i, fordi der iboende i denne bevidsthed er en hjælp til, hvordan opgaven skal bygges op.

En pointe, som nogle gange overses i arbejdet med skriftlighed, er også, at eleven ved både den mundtlige eksamen i International økonomi og ved SOP medbringer en PowerPoint. Det giver mening at opfatte PowerPointen som en egentlig skriftlig genre på lige fod med fx en rapport eller et notat. Det er nødvendigt at undervise eleven i, hvordan en PowerPoint sammensættes hensigtsmæssigt.

Bemærk også, at eleven forud for den mundtlige eksamen i International økonomi skal udarbejde en synopsis, der i bund og grund blot er en sammenfatning af noget længere. Der stilles derimod ikke særlige krav til, hvad dette "længere" er. Eleven arbejder også med synopsisgenren i bl.a. Erhvervs-case, hvor indholdet selvsagt er et andet, fordi fagligheden og metoden i Erhvervs-case er anderledes end i International økonomi. Alene det forhold, at samme genre anvendes i to forskellige fag med forskelligt

indhold, er nok til at forvirre mange elever. Det understreger nødvendigheden af, at vi tydeligt bevidstgør eleven om, hvad det er for genrer, vores fag rummer, og hvad det er for træk, de har hos os.

Som økonomiunderviser kan det være givende at sætte sig sammen med sine kolleger i andre fag for at forstå, hvordan disse fag arbejder med skriftlighed. Har vi fx reel viden om, hvilke genrer der er i spil i faget Dansk? Og hvilken viden (eller hvilke fordomme) har danskunderviseren omvendt om, hvordan der arbejdes med skriftlighed i International økonomi? Vi skylder eleven at have en basal indsigt i forskellige fags skrivetraditioner, fordi vi på den måde lettere kan pege på ligheder og forskelle. Kan eleven fx trække på en kompetence, der allerede er opbygget i forhold til en given genre i et bestemt fag eller i et SO-forløb? Eller er det omvendt nødvendigt at være opmærksom på forskelle i fagtraditioner for bestemte genrer for at afværge unødige frustrationer hos eleven?

Spørgeformer

En spørgeform er det ord, der anvendes, når faglige spørgsmål indledes, fx "beregne", "karakteriser", "forklar" eller "diskuter". Spørgeformerne knytter sig til taksonomi.

Det er vigtigt at være bevidst om de spørgeformer, der anvendes i skriveordren, fordi spørgeformerne hjælper eleven til at afkode spørgsmålets kompleksitet, ligesom de indeholder en anvisning til, hvordan eleven skal opbygge sit svar.

Herunder ses eksempler på anvendelsen af nogle af de almindelige spørgeformer i International økonomi.

Beregn, hvor store andele af Danmarks samlede eksport, der går til Storbritannien i perioden 1965-2017.

Beskriv kort det aktuelle inflationsniveau i de viste EU-lande.

Karakteriser den internationale arbejdsdeling i begyndelsen af 1900-tallet.

Redegør kort for den økonomiske situation i hvert land.

Sammenlign finanskrisen med coronakrisen.

Forklar, hvordan en importtold på 5 kr. pr. kg på svinekød vil påvirke produktionen og velstanden i Storbritannien.

Analyser årsagerne til den økonomiske vækst i Storbritannien i 2018.

Diskuter, hvilke økonomiske fordele og ulemper der vil være ved at øge det offentlige forbrug i den nuværende økonomiske situation.

Vurder de største globale risici.

To af de spørgeformer, der ofte volder problemer i de økonomiske fag, er *forklar* og *diskuter*.

Forklar

At forklare noget er mere komplekst end at beskrive eller redegøre for noget. Når eleven forklarer, skal der anvendes faglig argumentation.

Spørgsmål: Forklar, hvordan en importtold på 5 kr. pr. kg på svinekød vil påvirke velstanden i Storbritannien.

Svar: En importtold vil påvirke velstanden negativt, **fordi** faldet i forbrugeroverskud er større end summen af stigningen i producentoverskud og statens provenu (...).

Ordet *fordi* er i eksemplet brugt som et argumentationsord. Efter ordet *fordi* følger et fagligt argument, som er centralt for, at spørgsmålet besvares fyldestgørende. Andre argumentationsord, der med fordel kan bruges, når der forklares, er *da*, *altså*, *derfor*, *det betyder*, *som følge af*, *det medfører*, *eftersom*. Som underviser i økonomiske fag kan man med fordel træne eleven i at anvende disse argumentationsord. Det er ikke en opgave, der (alene) påhviler danskunderviseren.

Diskuter

En anden spørgeform, der ofte volder problemer, er spørgeformen *diskuter*. Når eleven diskuterer, skal en situation ses fra flere vinkler. En diskussion er en nuancering af det fænomen, der undersøges. Der skal peges på argumenter både for og imod ved at bruge vendinger som "på den ene side..." og "på den anden side...".

Eleven vil ofte være tilbøjelig til at tage udgangspunkt i personlige holdninger, formodninger og følelser, og det er derfor nødvendigt at få en snak med eleven om begreberne objektivitet kontra subjektivitet. Det er klart, at eleven skal søge at undgå holdningsprægede vendinger som "jeg tror helt klart, at..." eller "efter min mening, bør ministeren fokusere på, at...". Diskussionen skal derimod tage udgangspunkt i de undersøgelser, der er gået forud for diskussion – typisk en eller flere analyser.

Spørgsmål: *Diskuter*, hvilke økonomiske fordele og ulemper der vil være ved at øge det offentlige forbrug i den nuværende økonomiske situation.

Svar: Et øget offentligt forbrug vil **på den ene side** medføre en stigning i BNP og beskæftigelse, hvilket alt andet lige er positivt (...). **På den anden side** er ledighedsniveauet allerede lavt, hvilket kan medføre lønstigninger, øget inflation, tab af konkurrenceevne og fald i eksport (...).

Det er nødvendigt at undervise eleven i, hvordan en diskussion struktureres hensigtsmæssigt. Fx er det ikke hensigtsmæssigt at nævne ti ting i én stor pærevælling. I stedet bør en diskussion inddeles, så der først argumenteres i den ene retning. Herefter følger et eller flere afsnit, der argumenterer i den anden retning. Eleven må gerne runde af ved at skrive, om argumenterne mest peger i den ene eller anden retning, men der skal ikke nødvendigvis "kåres en vinder". En diskussion gennemføres netop, fordi noget ikke er sort / hvidt, men mere nuanceret end som så.

I Undervisningsministeriets vejledninger til de økonomiske fag findes en samlet oversigt over spørgeformerne.

Kernestof

Skriveordren vil ofte lægge op til, at noget bestemt kernestof bringes i spil. Nogle gange vil det fremgå implicit af opgaveteksten, mens det andre gange kan være hensigtsmæssigt eksplicit at nævne, hvilket kernestof det forventes, at eleven inddrager, fx ved at angive et eller flere afsnit eller kapitler i lærebogen.

Med 2017-gymnasireformen lægges der op til, at eleven i højere grad end tidligere skal arbejde problembaseret. I PBL-sammenhæng går sagen forud for faget (og kernestoffet), og tendensen er derfor, at eleven skal trænes i selvstændigt at tilvælge og fravælge det kernestof (fagbegreber, teorier, modeller mv.), der er relevant i den givne sammenhæng.

Det kan være en ide at bruge kernestoffet som et progressionselement i skriveordren, så eleven i starten af uddannelsen "tages i hånden" i valget af kernestof, mens eleven senere i uddannelsen må gå mere selvstændigt til værks.

Modtager

Den reelle modtager af elevens tekst er som regel os – dvs. underviseren. Det kan imidlertid være både hensigtsmæssigt og underholdende at forestille sig, at modtageren er en anden. Det gælder bl.a. ved notatgenren.

Notatgenren har sin oprindelse i ministerierne og forvaltningen, hvor problemfelter og løsningsmuligheder opridses som grundlag for beslutningstagere i processen med at træffe de bedste beslutninger ud fra en økonomisk faglig vurdering. I et notat skal eleven skrive som en bestemt afsender til en bestemt modtager og skal dermed leve sig ind i en rolle som fx økonomisk rådgiver for en minister.

Det fiktive lag skal ikke tilføres for fiktionens egen skyld, men fordi et sådant lag ofte gør det lettere at finde den rette "stemme", når der skrives. Kan eleven "se" modtageren for sig, er det lettere at vurdere, hvor vægten skal lægges, når der skrives, og eleven kan lettere foretage tilvalg og fravælg.

Det bør fremgå af skriveordren, hvem en evt. fiktiv modtager er.

Bedømmelseskriterier

Det må opfattes som helt centralt, at det tydeligt fremgår af underviserens skriveordre, hvad eleven bliver bedømt på i opgaven. Tydelighed omkring bedømmelseskriterierne hjælper eleven til at holde fokus på det, der er vigtigt, og det hjælper underviseren i både vejlednings- og feedback-fasen.

Bedømmelseskriterierne kan være få eller mange, og de kan variere afhængigt af, hvad det er for kompetencer, der ønskes trænet i den pågældende opgave. Bedømmelseskriterierne bør hænge sammen med de faglige mål og fagets kompetencer.

Eksempel på få bedømmelseskriterier

- *Kommunikation*: Der lægges vægt på den sproglige korrekthed, herunder stavning, kommatering og sætningsopbygning.
- *Økonomisk tankegang*: Der lægges vægt på den faglige argumentation. Jo flere fagbegreber, der bruges korrekt, når der argumenteres, desto bedre. Markér alle fagbegreber og argumentationsord (fordi, da, altså...) i din tekst med **fed**.

I eksemplet herover skal eleven træne to kompetencer, nemlig kommunikationskompetencen og tankegangskompetencen. Underviseren har kort uddybet, hvad der nærmere bestemt lægges vægt på i den

forbindelse (sproglig korrekthed og brug af fagbegreber samt argumentationsord, når der argumenteres). Eksemplet herunder viser bedømmelseskriterierne for studieområdeprojektet (SOP). Der er nu flere kriterier i spil, og de er mere komplekse.

Eksempel på mange bedømmelseskriterier (studieområdeprojektet)

Ved bedømmelse af den skriftlige rapport lægges vægt på:

- hvilket omfang opgaveformuleringen er besvaret
- relevant udvælgelse, anvendelse og kombination af viden og metoder fra de indgående fag
- faglig indsigt og fordybelse og evne til at sætte sig ind i relevante nye faglige områder
- anvendelse af relevant materiale
- faglig formidling og fremstillingsform.

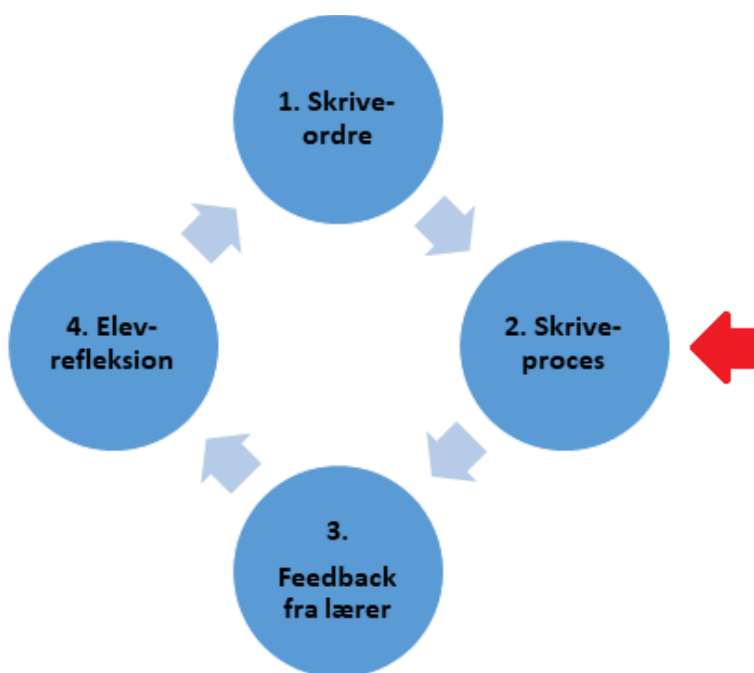
Kilde: Vejledning Studieområdet – hhx 2019, Undervisningsministeriet.

Progression over tid

Gennem elevens uddannelsestid vil de skriftlige kompetencer forhåbentligt udvikle sig. Udvikling går hånd i hånd med en progression i skriveordrerne, der sikrer, at eleven udfordres på det niveau, denne befinder sig. Eleven vil altså opleve en bevægelse fra det simple mod det komplekse i både taksonomi (spørgeformer), genrer, kernestof og bedømmelseskriterier.

Den skriftlige progression peger frem mod studieområdeprojektet, hvori eleven via en rapport skal bringe tre taksonomiske niveauer i spil. Som det fremgår herover, bedømmes studieområdeprojektet på en hel række parametre.

Skriveprocessen

Traditionelt har meget arbejde med skriftlighed været organiseret, så det primære fysiske udgangspunkt for elevens skriveproces var hjemmet frem for skolen. Måske har tanken ligefrem været, at eleven helst ikke måtte have adgang til vejledning eller anden hjælp undervejs i processen, fordi formålet med det skriftlige arbejde i bund og grund var at afprøve, hvorvidt eleven havde tilegnet sig færdigheder fra undervisningen og nu selvstændigt kunne reproducere metoder, gengive stof mv.

Tendensen er i dag, at skrivning bevæger sig mod at blive en integreret del af undervisningen. Skriveprocessen med tilhørende vejledning opfattes som undervisning på linje med al anden undervisning, og den skarpe fysiske opdeling mellem klasserummet og elevens hjem er mindre afgørende. Klasserummet er dermed et læringsrum, *også* mens der skrives. Skrivning handler ikke først og fremmest om at teste elevens færdigheder med henblik på at give en summativ feedback (typisk en karakter). I stedet handler skrivning om at tilegne sig kompetencer, *mens* der skrives. Kompetencebegrebet skal end ikke opfattes snævert som skriftlige kompetencer alene; også fagets øvrige kompetencer er i spil, når der skrives.

Mantraet "At skrive for at lære" og "At lære at skrive (fagligt korrekt)" synliggør, at skrivning rummer et tveægget læringspotentiale. Faget kan åbne sig for eleven, mens der skrives, idet skrivningen som værktøj fører til faglige erkendelser.

En del skoler har sat elevens skriveproces i system og arbejder fx med omlagt fordybelsestid; også i International økonomi. Det er en misforståelse, at eleven dermed bør skrive hele sin opgave på skolen. Det kræver koncentration og ro at udvikle sig skriftligt, og det er ikke sikkert, at skolen kan tilbyde rammerne, der sikrer dette. Det er nok for meget at forlange, at eleven på kommando skal finde ind i et godt skriveflow præcist mellem kl. 10 og 11, hvor International økonomi er blevet tildelt en lektion i et fragmenteret skoleskema midt mellem en digtanalyse i Dansk og en fremlæggelse i Tysk.

Det er derfor som udgangspunkt dømt til at gå galt, hvis underviseren blot lukker øjnene, sætter eleven i gang med at skrive og håber på det bedste. Lad os slå fast, at arbejdet med skriftlighed i undervisningen kræver nøje planlægning. I det følgende præsenteres nogle ideer, der kan hjælpe eleven i skriveprocessens forskellige faser.

Opstart på skriveproces

En god opstart på skriveprocessen i klasserummet kan være en afgørende hjælp for eleven til at kunne fortsætte arbejdet hjemme. Det kan give eleven en sikkerhed i forhold til form og retning, og i sidste ende kan det måske forhindre, at eleven vælger at opsøge mere eller mindre lyssky hjemmesider, hvor opgaver kan købes. Nedenstående øvelse giver et eksempel på, hvordan opstarten kan gribes an. Fokus er her særligt på elevens afkodning af skriveordren samt på at disponere opgaven.

Øvelse

Øvelsen gennemføres i par. Efterfølgende kan parrenes ideer eventuelt deles i matrixgrupper eller på klassen.

1. Gennemlæs skriveordren og eventuelle bilag. Markér centrale afsnit eller sætninger i bilagene. Brug en farvekode, når du markerer, så du via forskellige farver knytter konkrete dele af bilagsmaterialet til de enkelte spørgsmål i skriveordren. På den måde opnår du overblik.

2. Diskutér, hvilke kernestofområder der kan kobles til hvert af spørgsmålene. Notér ved hvert spørgsmål et eller flere relevante afsnit i lærebogen samt stikord til relevante fagbegreber, teorier og modeller, der skal bringes i spil.
3. Afkod skriveordren: Hvad betyder spørgeformerne for den måde, hvorpå dine svar skal bygges op? Hvilke særlige elementer eller træk indeholder den genre, du skal skrive i? Hvad skal der lægges særligt vægt på ifølge bedømmelseskriterierne?
4. Lav en disposition for opgaven. Lav i den forbindelse et udkast til afsnitsdeling og deloverskrifter. Overvej hvilke pointer, du skal have frem hvor.

Den gode skriveproces

Skriftlighed handler ikke kun om produkt, men også om proces. Det kan være belejligt for eleven at holde selve skriveprocessen ud i strakt arm og gøre sig overvejelser om, hvad der kendetegner en god skriveproces. Del fx følgende råd med eleven, eller lad eleven lave sin egen liste.

Gode råd til skriveprocessen

1. Skab overblik over dit liv. Læg en realistisk plan for, hvornår du kan arbejde på din opgave.
2. Gå i gang i god tid.
3. Find et sted, hvor du kan arbejde uforstyrret.
4. Tro ikke, at du kan gøre flere ting på én gang. Sluk telefon og tv og giv din opgave din fulde opmærksomhed, mens du skriver.
5. Skriv på et tidspunkt, hvor du er frisk. De færreste skriver godt sent om aftenen eller om natten.
6. Afkod skriveordren (genre, spørgeformer, kernestof, modtager, bedømmelseskriterier).
7. Lav en disposition for din opgave.
8. Gennemlæs løbende din tekst med kritiske briller. Rediger sætninger og afsnit, indtil de fungerer.
9. "Kill your darlings": Slet afsnit, der ikke er relevante, selvom det gør ondt.
10. Tag en pause, når du går i stå. Gå fx en tur og vend tilbage til opgaven med friske øjne.
11. Tillad, at du bliver frustreret undervejs i processen. Det er meningen, at tingene skal udfordre dig. Det er her, du udvikler dig.
12. Søg hjælp hos din underviser, når du ikke selv kan komme videre. Lad dig ikke friste af tvivlsomme sider på nettet, hvor opgaver kan købes.
13. Brug hverken mere eller mindre tid på opgaven end den fordybelsestid, din underviser har tildelt den.

Lær af best practice

Det blev tidligere konstateret, at der "ude i virkeligheden" findes en række autentiske genrer, som økonomer gør brug af, når de kommunikerer. Vi inddrager allerede disse genrer som en helt naturlig del af den daglige undervisning i økonomifagene, fordi de er med til at gøre undervisningen virkelighedsnær og

aktuel: Avisartikler, Vismandsrapporter, analyser fra fx Danmarks Statistik, Finansministeriet eller CEPOS, tv- og radio-programmer. Økonomifagenes lærebøger er ligeledes skrevet af økonomer.

I forbindelse med skriftlighedstræningen kan det give mening at se på disse autentiske genrer med nye briller. Vi er vant til at fokusere på, *hvad* økonomer skriver eller siger, men vi kan med fordel også studere *hvordan* de gør det.

Hvordan kommunikerer rigtige økonomer? Hvad er det egentlig, der kendetegner den økonomiske skrivetradition, og hvordan adskiller den sig fra andre skrivetraditioner? Hvad er det for greb, økonomer anvender, når de argumenterer? Og kan vi gøre dem kunsten efter?

Der er også forskel på skrivetraditioner på tværs af fagdiscipliner. Det er fx åbenlyst, at der er forskel på en Vismandsrapport skrevet af De Økonomiske Råd og et digt skrevet af en lyriker. Men hvori består forskellene egentlig, og hvordan kan vi lære eleven at kommunikere økonomisk?

FIGUR II.2 BNP

BNP faldt markant med 6,8 pct. i 2. kvartal.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.

ØMU-gælden kommer tæt på 60 pct.-grænsen Blandt andet som følge af coronapandemien når ØMU-gælden ifølge fremskrivningen op på et noget højere niveau og vil med de anvendte beregningsforudsætninger på et tidspunkt komme tæt ØMU-gældsgrænsen på 60 pct. af BNP. Dermed bliver denne traktatfæstede grænse, der hidtil ikke har været anset for reelt bindende for Danmark, mere nærværende. Samtidig er den offentlige nettogæld tæt ved 0 pct. af BNP. Stort set hele ØMU-gælden skyldes dermed, at det offentlige har aktiver og passiver i nogenlunde samme størrelsesorden, hvor aktiverne ikke tæller med i opgørelsen af ØMU-gælden.

TABEL II.1 HOVEDTAL I PROGNOSEN

	2019	2020	2021	2025 ^{a)}
BNP (realvækst i pct.)	2,8	-3,6	3,8	2,3
Beskæftigelsesgap (pct.)	0,5	-1,5	-1,4	0
Nettoledighed (udgang af året)	88	130	117	84
Offentlig saldo (pct. af BNP)	3,8	-4,1	-2,2	-0,4
Strukturel offentlig saldo (pct. af BNP)	0,4	-2,3	-0,7	-0,4
BNP i aftagerlande (realvækst i pct.)	1,8	-5,1	4,7	2,5

Bed fx eleverne i klassen læse udvalgte økonomiske tekster, og lad dem lave en liste med de særlige kendetegn, en økonomisk tekst har. Saml op på klasseniveau. Erfaringsmæssigt vil en klasse nå frem til omtrent følgende liste med kendetegn for økonomiske tekster:

- Objektivitet frem for subjektivitet (typisk ingen personlige holdninger, følelser, meninger...)
- Brug af tal og statistikker
- Grafiske visualiseringer vha. figurer / tabeller / grafer
- Mange fagbegreber
- Informationsbokse
- Struktur skabes vha. afsnitsinddeling og overskrifter
- Kort, præcis og formel sprogbrug
- Faglig argumentation
- Brug af relevante kilder

Øvelsen kan være med til at skabe synlighed om kendetegnene for en økonomisk tekst. Det er svært at skrive økonomisk, hvis man ikke er bevidst om, hvad det vil sige.

Det kan give mening at etablere en diskurs i klasserummet, hvor de rigtige økonomer gøres til genstand for en slags "heltedyrkelse". "Heltedyrkelsen" kan naturligvis ske med et større eller mindre glimt i øjet, men pointen er såmænd reel nok: På samme måde som drengen i skolegården, der må studere Messis driblinger for at blive en god fodboldspiller, må eleven lære af best practice inden for det økonomiske fagområde. Rigtige økonomer besidder nogle kompetencer, som eleven med rette bør stræbe efter at tilegne sig.

Opbyg katalog med sproglige vendinger

En tekst består af afsnit, som består af sætninger, der igen består af ord. Forudsætningen for, at en økonomisk tekst bliver vellykket, er, at skriveren formår at sætte de sproglige byggeklodser sammen på en hensigtsmæssig måde.

Enhver skriver kan løbe tør for sproglig inspiration og forfalde til at anvende de samme klicheprægede vendinger igen og igen. Det er derfor en god ide at opbygge et katalog med gode sproglige vendinger, som eleven kan anvende, når der skrives.

Kataloget kan være et almindeligt Word-dokument, der udvikler sig løbende gennem elevens uddannelsestid. Når enten underviseren eller en elev bliver opmærksom på en ny, brugbar vending, tilføjes den til dokumentet. Når eleven skriver, kan kataloget fungere som en hjælp til sætningsopbygning og sproglig variation.

Eksempler på sproglige vendinger til inspiration for eleven

På den ene side... på den anden side...

Derfor...

Med andre ord...

Der er flere årsager til, at...

Tallene forklarer, hvorfor...

I større grad... i mindre grad...

Hovedårsagen til...

Af forrige afsnit fremgik det, at...

I dette afsnit foretages en analyse af...

I mine egne klasser har jeg udviklet et dokument med et omfang på ca. fem sider, hvor vendingerne er inddelt i kategorier såsom "Når der redegøres", "Når der diskuteres", "Når der argumenteres", "Når der skal skabes overgange mellem afsnit". Kataloget har vist sig brugbart som skriveguide i skriftlighedstræningen i økonomifagene i almindelighed og i forbindelse med SOP i særdeleshed.

Mit bud på en samlet skriveguide findes som bilag 2 til denne artikel.

Synlighed omkring den gode tekst

Synlighed omkring den gode tekst er afgørende. Synlighed kan fx opnås ved at vise uddrag fra en elevtekst på tavlen i klasserummet. I fællesskab tales der om tekstens styrker og svagheder.

Har teksten mange styrker, kan dette fungere som inspiration for klassen. Sørg for at tale konkret om, hvad der gør teksten god.

Har teksten omvendt åbenlyse svagheder, kan en konstruktiv dialog indledes, hvor klassen kommer med konkrete forslag til, hvordan teksten kan forbedres. Fx kan en elev foreslå, at der laves en bedre struktur ved at lave afsnit og overskrifter. En anden elev kan derefter fx foreslå, at en bestemt faglig argumentation uddybes. Sørg for at teksten med det samme bearbejdes på tavlen med udgangspunkt i klassens input, så klassen kan følge tekstens transformation.

Formålet med øvelsen er at øge klassens bevidsthed om, hvad der kendetegner den gode tekst.

Herunder ses et eksempel på en elevtekst, der bearbejdes i klasserummet.

Eleve tekst før bearbejdning

Analysér på baggrund af bilag 4 årsagerne til den økonomiske vækst i Storbritannien i 2018.

Ud fra bilag 4 kan man analysere at der fremkommer en positiv vækst, væksten i BNP er altså på 1,2 procent. Vi kan ud fra tallene fra forsyningsbalancen afgøre, hvorfor der opstår en økonomisk vækst i Storbritannien. Vi kan konkludere at BNP 'en beregnes ved at sige $BNP = \text{Privatforbrug} + \text{offentlige forbrug} + \text{i faste investeringer} + \text{Eksporten} - \text{importen}$. Ud fra disse beregninger kan vi se at noget af det som der trækker den økonomiske vækst op i landet, er privatforbruget. Privatforbruget har en vækst på 1,2 ligeledes som BNP 'en. Vi ser også at eksporten har en vækst på 2,5, dog skal denne vækst trækkes fra med importen som er på 1,4. Derfor har privatforbruget og eksporten, sat det største præg på væksten i 2018. Poster som offentligt forbrug, har en vækst på 0,9, hvilket er med til at trække BNP 'en ned, da det ligger under 1,2 i vækst.

(...)

Teksten er bl.a. ustruktureret, og eleven er visse steder utydelig i sin argumentation.

Efter bearbejdningen på klassen har eleven bl.a. lavet tilføjelser, ligesom han har fået skabt en bedre struktur via afsnitsinddeling og overskrifter. Argumentationen er også blevet tydeligere. Alt i alt får eleven nu udfoldet sin analyse bedre.

Elevtekst efter bearbejdning i klassen

BNP

Det fremgår af opgaven, at analysen skal laves for år 2018. Det ses, at BNP er steget med 1,2 % i 2018 i forhold til året før. Der er her tale om en moderat vækst. De enkelte poster, der samlet bidrager til BNP, er altså i gennemsnit vokset med 1,2 %.

Øverste del af tabellen viser forsyningsbalancetal. Forsyningsbalancen viser bidragene til BNP:

$BNP = \text{Forbrug} + \text{Investeringer} + \text{Eksport} - \text{Import}$.

Generelt set påvirker stigninger i forbrug, investeringer og eksport BNP positivt (positivt fortegn), mens en stigning i import påvirker BNP negativt (negativt fortegn).

Forbrug

Forbruget er i bilaget opdelt i privatforbrug og offentligt forbrug. Privatforbruget er vokset med 1,2 % i 2018. Privatforbruget har bidraget positivt til udviklingen i BNP, idet tallet er positivt.

Væksten i privatforbruget har samme niveau som den samlede vækst i BNP på 1,2 %, og privatforbruget har derfor hverken trukket op eller ned i BNP-væksten i forhold til de øvrige elementer.

Udviklingen i privatforbruget er særdeles vigtig for den samlede økonomi, idet privatforbruget udgør ca. 64 % af det samlede BNP (2014-tal: $1201 / 1873 \cdot 100$).

(...)

Vejledning mens der skrives

Ellen Krogh, professor ved SDU, er en af de forskere, der peger på, at underviseren bør redefinere sin rolle i forbindelse med elevens skriftlige arbejde. Ifølge Ellen Krogh er det mere værdiskabende for eleven, at underviseren optræder som skrivevejleder end som opgaveretter:

”Det er langt mere meningsfuldt for eleverne at få at vide undervejs, hvordan de kan blive bedre. Det forpligter dem på at anvende kommentarer og vejledning her og nu. De lærer ikke ret meget af at få en opgave tilbage med karakter og kommentarer om alle deres fejl, to uger efter de har afleveret den. Så er de for længst videre”. (Ellen Krogh).

Kvalificeret vejledning i skriveprocessen forudsætter, at underviseren helt lavpraktisk kan opnå overblik over den tekst, eleven er i gang med at producere. Det kan være særdeles vanskeligt at bevare overblikket over en elevtekst, hvis teksten alene findes på elevens skærm. Det er oplagt at gøre brug af Google Docs (eller et lignende værktøj), som tilbyder deling af dokumenter, så underviseren kan følge med i udviklingen af elevens tekst på sin egen skærm.

Navn	Link til Google Docs-dokument
Amalie	Ulandsbistand: notat
Amanda	Ulandsbisstand notat
Andreas	Notat Ulandsbistand
Anton	Anton - Ulandsbistand notat
Carl	Notat opgave 4
Clara	Notat - ulandsbistand
Ida	Ulandsbistand notat Jeg har ikke adgang til dit notat sørg for at dele med mig.

I siden af elevens dokumentet kan underviseren tilføje kommentarer til specifikke dele af teksten og fx rose eleven for de ting, der allerede fungerer godt: "God makroøkonomisk landeanalyse!", "God overgang mellem afsnittene". Tilsvarende kan der gives forslag til ændringer, så de værste fejlskud kan afværges i tide: "Husk at højrejustere tallene i din tabel", "Du mangler en kilde under din figur", "Du har misforstået, hvordan analysen af BNP-væksten skal bygges op. Kom lige ind til mig og få en uddybning, inden du skriver videre".

Det kræver en tryk og tillidsfuld kultur i klasserummet, at underviseren kigger med i en tekst, mens den stadig er i udviklingsfasen. Det er her afgørende at tale med sine elever om formålet. Det er nødvendigt, at der er forståelse for, at underviseren i denne fase ikke indtager rollen som bedømmer, men udelukkende som skrivevejleder. En vellykket vejledning højner kvaliteten af det færdige produkt, hvilket i sidste ende kommer både elev og underviser til gode.

Metakommentarer fra eleven

Ovenfor blev det beskrevet, hvordan underviseren med fordel kan lave kommentarspor i siden af elevens tekst, mens eleven skriver. Der er tilsvarende gode argumenter for, at eleven bør gøre det samme, dvs. lave kommentarer henvendt til underviseren. Når eleven kommenterer sin egen tekst, er der reelt tale om

metakommentarer, fordi eleven skriver *om* det skrevne, og metakommentarerne kan fx have et indhold i stil med dette: "Jeg er ikke sikker på denne kommentering. Vil du give mig feedback på, om min argumentation er korrekt?"

2.2 Analyser på baggrund af bilag 4 årsagerne til den økonomiske vækst i Storbritannien i 2018.

Den britiske regering har fået beregnet at en vækst i det offentlige forbrug har en finanspolitisk 1. års multiplikator på 1,7 over for BNP. I den sammenhæng overvejes det at øge det offentlige forbrug med 20 mia. engelske pund i 2019.

Ud fra bilag 4 kan man analysere at der fremkommer en positiv vækst, væksten i BNP er altså på 1,2 procent. Vi kan ud fra tallene fra forsyningsbalancen afgøre, hvorfor der opstår en økonomisk vækst i Storbritannien. Vi kan konkludere at BNP 'en beregnes ved at sige $BNP = \text{Privatforbrug} + \text{offentlige forbrug} + \text{i faste investeringer} + \text{Eksporten} - \text{importen}$. Ud fra disse beregninger kan vi se at noget af det som der trækker den økonomiske vækst op i landet, er privatforbruget. Privatforbruget har en vækst på 1,2 ligeledes som BNP 'en. Vi ser også at eksporten har en vækst på 2,5, dog skal denne vækst trækkes fra med importen som er på 1,4. Derfor har privatforbruget og eksporten, sat det største præg på væksten i 2018. Poster som offentligt forbrug, har en vækst på 0,9, hvilket er med til at trække BNP 'en ned, da det ligger under 1,2 i vækst. Hvis man dermed kigger på faste investeringer, som har en negativ vækst på - 0,6, hvilket betyder at Storbritannien

Andreas

Jeg er i tvivl om min argumentation her. Kan du give lidt feedback på det?

Dokumentet herover består reelt af to kolonner – eller to spor – med hver sin form for kommunikation. Til venstre findes elevens økonomiske tekst, der er det produkt, der skal bedømmes. Til højre kommunikerer eleven og læreren om teksten, og der er her tale om en metakommunikativ tekst.

Metakommentarer kan tillades i skriveprocessen (før aflevering) med henblik på vejledning, og de kan også med fordel tillades i det afleverede produkt med henblik på fokuseret feedback eller formativ feedback.

Når en elev skriver en økonomisk tekst, foregiver eleven reelt at være en kompetent skrivende økonom. Kommunikation mellem afsender og modtager giver indtryk af at være ligeværdig (økonom skriver til økonom). Reelt er der dog tale om en uligeværdig relation mellem elev og underviser, og i denne relation er det kun underviseren, der er økonom og endda samtidig bedømmer af elevens tekst.

Sat på spidsen kan kommunikationen opfattes som pseudo-kommunikation, fordi den giver indtryk af at være noget, den ikke er. Eleven skriver med en anden stemme end sin egen, nemlig en stemme, der foregiver at være en økonoms stemme. Det betyder også, at den usikkerhed, eleven kan sidde med i forhold til sin tekst, ikke kan finde en naturlig kanal. En rigtig økonom er jo per definition kompetent og dermed ikke usikker.

Elevens forsøg på at passe ind i rollen vil ofte have den bivirkning, at eleven tilskyndes til at skjule opgavens svagheder, selvom eleven er fuldt bevidst om, at svaghederne eksisterer. Metakommentering gør det muligt for eleven at træde ud af rollen som en kompetent økonom og tale med sin egen stemme. Metakommentering er dermed en kanal, der tillader eleven at udtrykke sin usikkerhed i forhold til den økonomiske tekst og skrive ærligt om denne usikkerhed.

Peer feedback - feedback fra kritisk ven før aflevering

Man kan med fordel lade klassekammerater fungere som "kritiske venner" for hinanden og give feedback på hinandens næsten færdige produkter, før de afleveres til underviseren. Den kritiske ven møder den

andens opgave med nye øjne og kan se muligheder i den tekst, skriveren selv har stirret sig blind på. Feedbacken forsyner eleven med inspiration til at færdiggøre arbejdet på en god måde. God feedback gør eleven i stand til at vende svagheder til styrker, før underviseren bedømmer opgaven.

Når elever skal give feedback til hinanden, er det vigtigt, at det er bolden og ikke manden, der går efter. Der er tale om unge mennesker, der er mere sårbare, end de ser ud til. Sørg for, at kritik er konstruktiv og rettet mod teksten. Tal grundigt med eleverne om denne kompetence på forhånd.

At give og modtage feedback er i øvrigt en kompetence, vi alle har brug for i mange af de relationer, vi indgår i i livet. Feedback vil fx være en vigtig del af den sparring, eleven vil få med sin læsegruppe på sit fremtidige studie, med sine kolleger på sin fremtidige arbejdsplads og med venner og familie i privatlivet. Hvorfor ikke træne denne kompetence systematisk i gymnasieskolen?

Øvelse

Øvelsen gennemføres i par.

1. Lav en kort briefing, hvor du fortæller din makker om status for din tekst. Hvad er efter din egen vurdering styrkerne og svaghederne ved teksten? Hvor er du kørt fast og har brug for råd til at komme videre?

2. Gennemlæs din makkers tekst og forbered din feedback.

3. Ros din makker for tre konkrete ting, han eller hun gør godt i sin tekst. Husk at begrunde. Fx:

"Din indledning er god, fordi..."

"Din makroøkonomiske landeanalyse er god, fordi..."

"Din pointe vedrørende forbruger- og producentoverskud er god, fordi..."

4. Peg på tre konkrete ting i din makkers tekst, som kan forbedres. Giv konkrete forslag til, hvordan tingene kan forbedres. Fx:

"Din udviklingsøkonomiske landeanalyse er lidt kort. Du kan gøre den længere ved at inddrage flere af fagbegreberne fra kapitel 32."

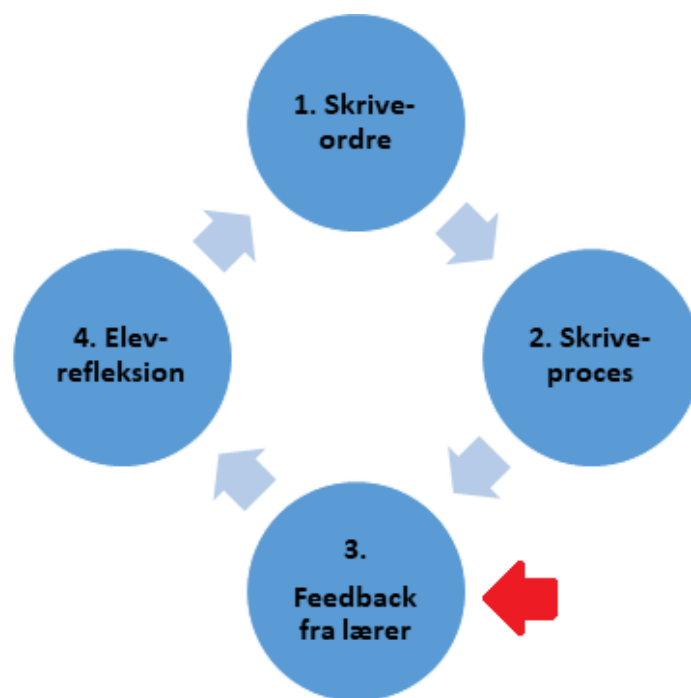
"Ved spørgeformen 'diskutér' er det vigtigt at nuancere. Sørg for at se tingene fra begge sider ved at bruge vendinger som 'på den ene side...' og 'på den anden side...'. "

"Husk at have fokus på bedømmelseskriterierne. Opgaven mangler en kildeliste."

5. Færdiggør din tekst på baggrund af de input, du har fået fra din makker.

6.

Feedback fra lærer

Når eleven har afleveret sin færdige tekst, bør underviseren give en form for feedback.

Meget forskning viser i disse år, at vi skal give vores elever færre karakterer. I nogle klasse miljøer skaber karakterer en usund kultur, der modarbejder læring, fordi karaktererne stresser eleven og fjerner fokus fra den formative feedback. I bestemte sammenhænge kan de summative karakterer fortsat skabe en sund motivation, ligesom de kan give eleven en pejling om, hvor langt eleven er nået i forhold til at opfylde fagets mål. Man kan derfor ikke sige hverken "altid" eller "aldrig" om karakterer. Erkendelsen må være, at karakterer er et værktøj i underviserens værktøjskasse på linje med alle mulige andre undervisningsmæssige greb, og værktøjet skal trækkes frem, når det giver mening.

Dette afsnit kredser mest om den formative feedback og mindre om de summative karakterer.

Underviserens feedback kan rent praktisk organiseres på mange forskellige måder. Fx kan den være rent mundtlig, rent skriftlig eller begge dele. En kombination af de to er ofte hensigtsmæssig, fordi de to former komplementerer hinanden.

Mundtlig feedback er forbundet med en vis flygtighed, men til gengæld kan man lettere forvise sig om, at eleven modtager og forstår feedbacken rigtigt.

Skriftlig feedback tilbyder eleven at vende tilbage til den i forbindelse med næste aflevering, hvor underviserens mundtlige råd måske er blevet glemt. Det kan være tidskrævende at arbejde systematisk med feedback, men det er en investering.

God feedback peger fremad

Læringsteoretikeren John Hattie argumenterer for, at det traditionelle feedback-begreb reelt er for snævert. Derfor bør begrebet nuanceres, så det omfatter i alt tre begreber: Feedup, feedback og feedforward. De tre begreber beskrives i nedenstående oversigt.

Feedup	Hvor er eleven på vej hen (hvad er målet)? Faglige mål, bedømmelseskriterier.
Feedback	Hvor er eleven nu (status)? Hvad er eleven allerede god til, og hvad kan eleven forbedre?
Feedforward	Hvad skal eleven gøre for at komme videre (handling)? Hvordan kan eleven vende svagheder til styrker?

Feedbacken bør både pege på, hvad eleven gør godt, og hvad eleven skal arbejde på at forbedre.

Feedforwarden bør give eleven nogle konkrete anvisninger til, hvordan eleven kan udvikle sig som økonomisk skriver. Det er vigtigt, at eleven er opmærksom på disse anvisninger og ikke kun har fokus på karakteren, hvis en sådan gives.

Psykologen Lev Vygotsky, hvis teorier har fundet bred anvendelse i bl.a. læringspædagogik, er særligt kendt for "zonen for nærmeste udvikling". Med udgangspunkt heri bør feedback tage hensyn til elevens niveau. Befinder eleven sig lige nu omkring karakteren 4, har han eller hun ingen glæde af at få påpeget samtlige fejl og mangler i opgaven fra 4-tallet og hele vejen op til 12-tallet. Det kommer hurtigt til at virke overvældende og demotiverende. Derimod kan det virke motiverende at vide, hvad der konkret skal gøres for at flytte sig op på 7-tallet i den næste aflevering.

God feedback tager udgangspunkt i bedømmelseskriterierne

God feedback tager udgangspunkt i bedømmelseskriterierne for opgaven. Nedenstående skema er et eksempel på, hvordan feedback på en enkel måde kan skabe overblik over, hvad det er for bedømmelseskriterier, eleven har særligt behov for at arbejde med. Kolonnen længst mod højre giver underviseren mulighed for at skrive nogle konkrete anvisninger i den forbindelse. Eleven får således både feedback og feedforward.

Feedbackskemaet kan fungere som supplement til kommentarer, som laves i margin i elevens dokument.

Skema til feedback med udgangspunkt i bedømmelseskriterierne

Feedup

Feedback

Feedforward

	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Inddragelse af relevant teori				
Inddragelse af relevant empiri				
Kvalitet af notat, herunder genreforståelse				
Kvalitet af PowerPoint og mundtlig præsentation				
Kvalitet af dialog				

Det er vigtigt, at bedømmelseskriterierne synliggøres for eleven tidligt i processen - helst når skriveordren præsenteres. På den måde kan eleven arbejde målrettet med dem undervejs i arbejdet.

En særlig mulighed er at tage udgangspunkt i de økonomiske kompetencer, når der gives feedback. Denne tilgang forudsætter naturligvis, at eleven er fortrolig med, hvad kompetencerne indebærer, og at der arbejdes systematisk med dem i undervisningen.

I Systime-udgivelsen "Skriv økonomisk" findes en lang række skriftlige øvelser, som er inddelt efter kompetencerne, så der kan arbejdes målrettet og synligt med én kompetence ad gangen, mens der skrives. Foruden International økonomi er Virksomhedsøkonomi og Afsætning repræsenteret i "Skriv økonomisk".

Skema til feedback med udgangspunkt i de økonomiske kompetencer

	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Problembehandling				
Modellering				

	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Ræsonnement				
Redskab				
Tankegang				
Databehandling				
Kommunikation				

Det er næppe alle kompetencer, der meningsfuldt arbejdes med i alle skriftlige afleveringer. En vis tilpasning af skemaet er derfor nødvendig fra aflevering til aflevering. Arbejdet med progression vil sikkert også betyde, at der i starten af elevens uddannelsesforløb arbejdes med få kompetencer ad gangen, mens der senere arbejdes med mange.

Fordelen ved at give feedback med udgangspunkt i kompetencerne er, at de går på tværs af kernestofområder. Det sikrer sammenhæng i hele elevens skriftlighedsforløb, at der måles på noget, der ikke er kernestofafhængigt. Fx kan én aflevering i International økonomi handle om finanspolitik, mens den næste kan handle om ulandsbistand. Hvis eleven skal kunne overføre erfaringer fra den ene aflevering til den anden, må feedback og feedforward nødvendigvis tage udgangspunkt i noget, de to kernestofområder har tilfælles, fx de økonomiske kompetencer.

Feedback-skemaer kan se ud på mange forskellige måder. Det afgørende er, at indholdet tilpasses formålet. Herunder vises et eksempel, hvor der er fokus på elementerne i en rapport.

Skema til feedback med udgangspunkt i rapportens elementer

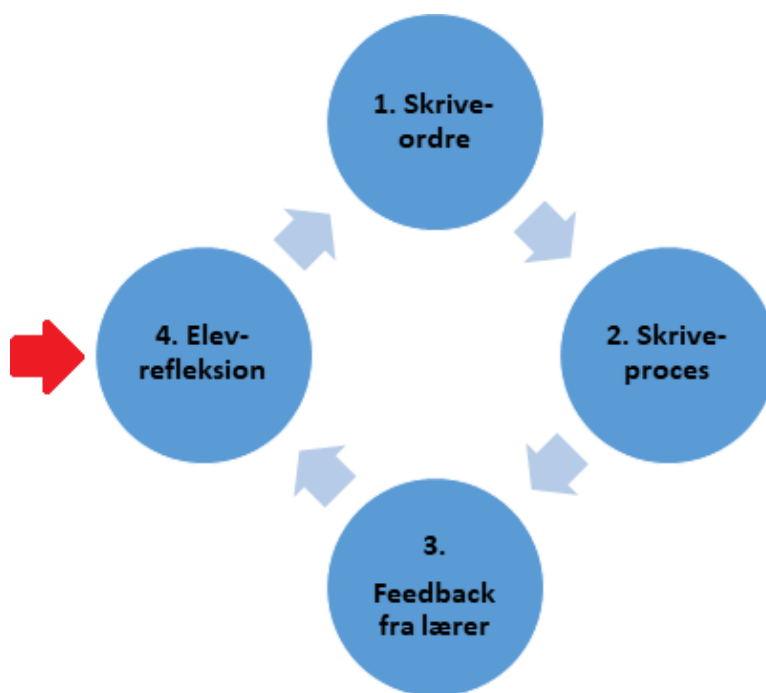
	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Indledning				
Redegørelse				
Analyse				
Diskussion				
Konklusion				
Brug af kilder				

Tal også med eleven om, hvordan man på en god måde modtager feedback. Nedenstående råd kan være værd at dele.

Gode råd til eleven, når der modtages feedback

1. Hav ikke udelukkende fokus på karakteren. Din undervisers feedback rummer en række gode råd til, hvad du skal arbejde med for at blive en bedre økonomisk skriver.
2. Gem feedbacken og tag den frem, når du skal skrive en lignende tekst næste gang.
3. Fokusér på din udviklingsretning i stedet for dit niveau. Så længe din udviklingsretning er rigtig, er du på rette vej, selvom du kan føle, det går langsomt.

Elevrefleksion

Hver skriftlig opgave, eleven arbejder med, udgør en tur rundt i skrivehjulet. Ideelt set bidrager hver runde i skrivehjulet til, at eleven bliver en mere kompetent økonomisk skriver. Der er således tale om en fortløbende proces.

Når skriftlighedstræning nogle gange viser sig ineffektivt, kan årsagen være, at eleven opfatter de enkelte afleveringer som isolerede øer, der ikke har forbindelse til hinanden. Eleven er for ensidigt fokuseret på en summativ karakter og for lidt orienteret mod den formative feedforward, der bringer eleven videre. Det betyder, at eleven ved hver ny aflevering starter ved samme ringe udgangspunkt og reproducerer de samme fejl igen og igen i løbet af sin gymnasietid. I stedet for at opnå 10 afleveringers akkumuleret erfaring opnår eleven reelt 10 gange 1 afleverings erfaring(!)

Det er helt afgørende, at eleven oplever arbejdet med skriftlighed som en proces – en hermeneutisk spiral – hvor arbejdet runde for runde bærer frugt i form af øget indsigtsfuldhed i det at skrive. Den gradvise

opbygning af kompetence tillader progression i spørgeformer, genrer, kernestof, bedømmelseskriterier. Eleven mestrer med tiden mere og mere, og ved uddannelsens afslutning er eleven – ideelt set – både parat til at gå til eksamen i faget, udarbejde en SOP og påbegynde et videregående studie.

Refleksionsafsnit i hver skriftlig aflevering

En anbefaling er at gøre det til fast rutine for eleven at medtage et refleksionsafsnit i sine skriftlige opgaver. Afsnittet skal forpligte eleven på at se tilbage og gøre brug af den feedback og feedforward, eleven modtager ved de foregående afleveringer. På den måde bindes processen sammen, og der bygges oven på den skriftlige kompetence i stedet for at starte ved samme udgangspunkt hver gang.

Når eleven reflekterer, trædes der et skridt tilbage, og produkt og proces betragtes på afstand: Hvad gik godt, og hvad kan forbedres? Herunder præsenteres en mulig skabelon til et refleksionsafsnit, eleven med fordel kan gøre brug af.

Skabelon til refleksionsafsnit i skriftlige afleveringer

1. Hvilken feedback og feedforward fik jeg på min forrige skriftlige opgave?
2. Hvordan har jeg konkret arbejdet med disse ting i den proces, hvor jeg har arbejdet med den nye opgave? Hvordan kan det konkret ses i opgaven?
3. Hvad synes jeg fortsat er svært?
4. Er der noget bestemt i den nye opgave, jeg ønsker at modtage feedback på?

Eksempel på refleksionsafsnit i skriftlig aflevering

1. *Hvilken feedback og feedforward fik jeg på min forrige skriftlige opgave?*

I min forrige aflevering fik jeg at vide, at jeg særligt skal bruge flere fagbegreber, når jeg skriver.

Jeg skal også huske overskrifter og kilder på mine grafer, og jeg skal kommentere dem i min tekst.

Mine kildeliste var heller ikke opstillet rigtigt.

2. *Hvordan har jeg konkret arbejdet med disse ting i den proces, hvor jeg har arbejdet med den nye opgave? Hvordan kan det konkret ses i opgaven?*

Jeg har prøvet at bruge flere fagbegreber i min tekst denne gang. Jeg har brugt fagbegreber fra mange af bogens kapitler, fx kapitel 9 og 13.

Jeg har husket overskrifter på mine tabeller.

Jeg har været inde i Studiebogen for at se, hvordan man opstiller en kildeliste, og jeg har prøvet at gøre det korrekt denne gang.

3. *Hvad synes jeg fortsat er svært?*

Det er svært at få kommenteret på mine tabeller. Jeg ved ikke helt, hvad jeg skal fokusere på i min tekst.

4. *Er der noget bestemt i den nye opgave, jeg ønsker at modtage feedback på?*

Jeg vil gerne vide, om min kommentering af tabel 1 ser fin nok ud. Hvad kan jeg ellers skrive?

Jeg vil også gerne vide, om min kildeliste ser rigtig ud nu. Hvordan skal avisartikler angives? Skal journalistens navn med?

Elevrefleksion i klasserummet

Der kan også arbejdes med elevrefleksion i klasserummet. Refleksionen kan være orienteret mod både produktet og processen.

Der må opfordres til synlighed omkring, hvad der kendetegner det gode produkt og den gode proces.

Svage elever kan bruge uforholdsmæssigt meget tid på at gætte sig til, hvad det egentlig er, deres underviser forventer af dem. Hvorfor ikke vise dem en eksemplarisk besvarelse for at afmystificere konceptet?

Lad ligeledes en ”kompetent ligeværdig” – dvs. en dygtig elev fra klassen – fortælle om, hvordan han eller hun greb skriveprocessen an. Et vellykket produkt er et resultat af en god proces.

Herunder præsenteres forskellige konkrete øvelser, der kan hjælpe eleven i forbindelse med sin refleksion.

Øvelse: Hvilken opgave har fået hvilken karakter?

I anonymiseret form deler underviseren tre elevbesvarelser med hele klassen. Besvarelserne befinder sig på forskellige karakterniveauer – fx 4, 10 og 12. Karaktererne oplyses, men det afsløres ikke, hvilken opgave, der har fået hvilken karakter.

Når alle har gennemlæst de tre besvarelser, diskuteres følgende i par:

1. Hvilken opgave har fået 4, hvilken opgave har fået 10, og hvilken opgave har fået 12?
2. Hvad kendetegner en opgave på hvert af de tre niveauer? Hvilke styrker og svagheder har den?
3. Hvad adskiller 12-tallet fra 10-tallet?

Individuel hurtigskrivningsøvelse (10 minutter):

4. Hvilke styrker og svagheder har min egen besvarelse?
5. Hvilke mål vil jeg sætte mig for min næste skriftlige opgave?
6. Hvad skal jeg konkret arbejde med for at nå mit mål?

Øvelse: Refleksion via eksemplarisk besvarelse

Underviseren deler en eksemplarisk besvarelse til karakteren 12 med hele klassen.

1. I par peges der på mindst fem særligt gode elementer i opgaven. Parrene begrundere deres valg. Fx kan følgende overvejes:

Hvordan indledes opgaven?

Hvordan laves der tekstovergange?

Hvordan gøres der brug af fagbegreber, når der skrives?

Hvordan argumenteres der?

Hvordan er der opnået dybde i analyserne?

Hvordan er der skabt struktur i opgaven?

Hvordan er kilder anvendt?

2. På klassen samles der op, idet det diskuteres, hvordan elementer fra den gode opgave kan fungere som inspiration for andre.

Øvelse: Refleksion over skriveproces

1. En kompetent elev holder et kort oplæg for klassen om, hvordan han / hun konkret greb sin skriveproces an. Eleven kan fx komme ind på nogle af følgende ting:

Hvornår startede jeg skriveprocessen?

Hvor sad jeg, da jeg skrev?

Hvornår på døgnet skrev jeg?

Hvad var det første, jeg gik i gang med? Hvad var det næste? Hvad var det sidste?

Hvordan gjorde jeg brug af den feedback, jeg fik på min forrige opgave?

Skrev jeg hele opgaven på én gang, eller delte jeg arbejdet op? Hvor lang tid skrev jeg ad gangen?

Hvor lang tid brugte jeg samlet set på opgaven?

Hvor gik jeg i stå? Hvad gjorde jeg, når jeg gik i stå?

Fik jeg feedback fra andre undervejs?

2. I par diskuteres det, hvordan elevens oplæg kan fungere som inspiration.

3. Individuel hurtigskrivningsøvelse (10 minutter):

Hvilke dele af min egen skriveproces fungerer allerede godt?

Hvilke dele fungerer ikke?

Hvad vil jeg konkret gøre anderledes næste gang?

Genafleveringer

Genafleveringer tilbyder eleven en af de allerbedste veje til refleksion.

Giv eleven feedback på den opgave, der er afleveret i første omgang, og lad så eleven aflevere opgaven igen kort tid efter. Stil som krav, at eleven fx markerer rettelser eller tilføjelser med farvekoder, så læreren ikke behøver at læse alt igen.

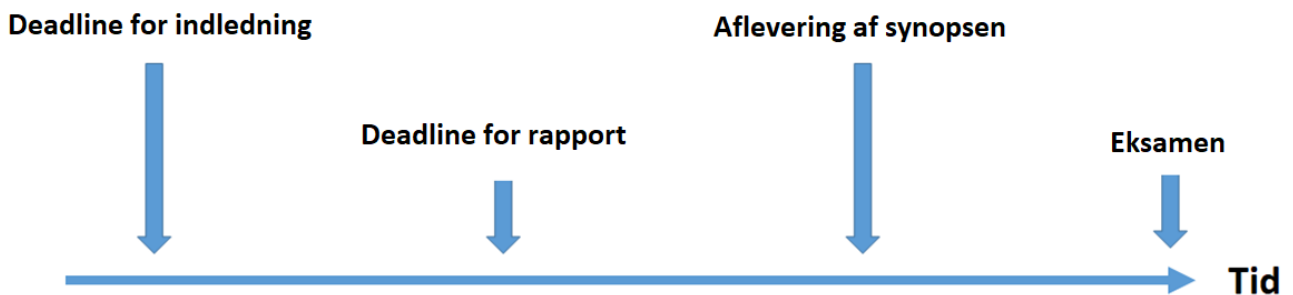
Der er tale om en "lavthængende frugt", når eleven får mulighed for at genbearbejde sit produkt vha. feedbacken, så det bliver bedre, og det kan vende en nederlagsfølelse til en succesoplevelse for eleven.

Brug af genafleveringer understreger, at opbygning af skriftlig kompetence er en proces, og det er elevens udviklingsretning, der er interessant, snarere end det aktuelle niveau.

Skal der gives en summativ feedback i form af en karakter, må man som underviser overveje, om karakteren skal gives for første aflevering eller for genafleveringen. Jeg har selv typisk givet karakteren for den første aflevering, men der kan være gode argumenter for begge modeller.

Eksamensprojektet

Eksamensprojektet i International økonomi er stort, og eleven mister let overblikket over processen. Det giver derfor god mening at dele skriveprocessen op i mindre bider med tilhørende deadlines. Det illustrerer nedenstående principskitse.

Nedenfor ses en mere detaljeret plan for arbejdet med projektet. Det skal bemærkes, at jeg arbejder med rapportgenren i eksamensprojektet. Det er ikke et krav. Jeg har valgt rapportgenren, fordi dens eksplicite metodeafsnit og de taksonomiske niveauer passer godt til de undersøgelser, der skal foretages, og desuden får eleven ekstra træning i genren frem mod SOP'en.

Fælles på klassen:

- Video med Anna (B-elev, der præsenterer sit eksamensprojekt): [Recording #15 \(screencast-o-matic.com\)](#)

- Bedømmelseskriterierne / fagets mål / kompetenceblomsten: Hvad gør Anna godt?
- Rapporten som genre: [Rapportens åbning | Skriv økonomisk – Økonomiske kompetencer i praksis \(systime.dk\)](#)
- Inspiration til vinkler på årets eksamenstema (artikler, podcasts, tv-programmer...)
- Fælles liste med mulige vinkler – eleverne brainstormer
- Valg af vinkel og gruppe ud fra ambitionsniveau og interesse

I grupper:

- Arbejde med problemformulering (dynamisk værktøj)
- Arbejde med metodeafsnit: Teori + empiri → validitet
- Deadline for indledning inkl. metodeafsnit → Peer-feedback
- Arbejde med redegørelse, analyse, diskussion / vurdering mv. – Google Docs
- Ekstra benspænd: 12 råd til 12-tallet (se bilag 3)
- Deadline for næsten færdig rapport → Peer-feedback
- Deadline for færdig rapport

Individuelt:

- Arbejde med synopsis på baggrund af rapport. Rapport bearbejdes, så den kan indgå i bilag
- PowerPoint på baggrund af synopsis
- Mundtlig træning frem mod eksamen

Peer-feedback på eksamensprojekt

Det er stærkt begrænset, hvor meget feedback, underviseren må give på eksamenssynopserne før den mundtlige eksamen i International økonomi, fordi de er eksamensgrundlag. Eleverne må dog gerne give feedback til hinanden. Der kan med fordel arbejdes med peer-feedback ad flere omgange i løbet af processen med eksamensprojektet.

I den afsluttende fase kan en struktur i stil med den her viste fx anvendes:

Grupper:

Klassen inddeles i grupper med ca. 3 elever i hver.

- Amalie, Caroline, Søren
- (...)

Gør følgende i grupperne:

- 1) Beslut hvem der starter. Han / hun deler sin eksamenssynopsis med gruppen.
- 2) Lav en grov præsentation af synopsis. Brug ca. 7 minutter. Der er ikke tid til at læse det hele op, men sørg alligevel for at få nogle detaljer med. Kom som minimum omkring følgende:
  - Problemformulering
  - Metodeovervejelser
  - Hovedpointer fra redegørelse
  - Hovedpointer fra analyse
  - Hovedpointer fra diskussion / vurdering
- 3) Hvad er - efter din egen vurdering - din undersøgelses styrker og svagheder?
  - Er det noget, du er rigtig stolt af og er lykkedes godt med?
  - Er der noget, der er lidt tyndt eller måske burde være grebet anderledes an?
- 4) Peer-feedback: Brug nu resten af tiden på at være kritiske venner i gruppen. Målet er, at I ved hinandens konstruktive input ser forbedringspotentialer og veje til at arbejde videre med undersøgelserne frem mod eksamen. Diskuter fx følgende:
  - Svares der klart på alle dele af problemformuleringen?
  - Hvilke svagheder har undersøgelsen?
  - Hvordan kan svaghederne vendes til styrker?
  - Hvilke sammenhænge eller pointer er blevet overset?
  - Er der egentlige fejl i undersøgelsen?
  - Hvordan kan teori fra bogen inddrages mere / bedre?
  - Hvilke kapitler i bogen er det særligt vigtigt at have godt styr på til eksamen?
  - Hvordan kan empiri inddrages mere / bedre?

Sørg for at være kritiske men konstruktive. Tag ansvar for at løfte hinandens arbejde.

Brug 45 minutter på hver af jeres opgaver - dvs. i alt 3 x 45 minutter. Når der er gået 45 minutter, gentages modellen med fokus på en ny elev.

Bilag 1 Eksempler på skriveordrer

I dette bilag findes eksempler på skriveordrer. De viste skriveordrer varierer i form, men har samtidig nogle fællestræk.

Bl.a. er udgangspunktet en virkelighedsnær og aktuel problemstilling, og genren, der skal skrives i, er ofte et notat, som evt. suppleres med en PowerPoint. Kravet om en PowerPoint spejler den situation, eleven stilles i ved den mundtlige eksamen i faget samt ved SOP.

I nogle af skriveordrerne introduceres eleven for et egentligt skema med bedømmelseskriterier. I ét tilfælde er der i stedet tale om benspænd. Benspændene præciserer rammerne for arbejdet, og der udstikkes derigennem en retning, som skal være styrende for elevens fokus. Udover at være dikterende virker benspændene også stilladserende, og de har samme formål som et skema med bedømmelseskriterier.

En skriveordre kan også fx rumme nogle gode råd til elevens proces, eller den kan præcisere, hvad der kendetegner notatgenren. Begge dele ses der eksempler på i dette bilag.

1A Skriveordre med benspænd

Opgave:

Foretag en makroøkonomisk landeanalyse for det land, du har besøgt på din studietur.

Vurder, hvilke samfundsøkonomiske mål landet aktuelt er særligt udfordret på.

Redegør for de økonomiske tiltag, landet har gennemført i forbindelse med coronakrisen.

Diskuter, hvordan ét af disse tiltag må forventes at påvirke den makroøkonomiske situation i landet.

Inddrag økonomiske skoler i diskussionen.

Benspænd:

- Genre: Du skal i din tekst indtage rollen som økonom, der skriver et notat til landets finansminister. Afsender og modtager skal derfor tydeligt fremgå.
- Fagbegreber: Du skal på en relevant måde bruge så mange fagbegreber som muligt, og du skal markere alle fagbegreberne med **fed skrift**.
- Tabel: Du skal indsætte en tabel, der som minimum svarer til den her viste. Der er plads til at medtage yderligere nøgletal, hvis du finder det relevant, men husk at kommentere på dem alle.

	2019	2020	2021	Prognose 2021
BNP-vækst, pct.				
Arbejdsløshed, pct.				
Inflation, pct.				
Lønstigning, pct.				
Vækst i eksport, pct.				
Vækst i import, pct.				
Betalingsbalance, pct. af BNP				
Udlandsgæld, pct. af BNP				
Offentlig saldo, pct. af BNP				
Offentlig gæld, pct. af BNP				
Lang obligationsrente, pct.				

- Øvrige figurer: Du skal indsætte to diagrammer eller grafer, som du selv har lavet vha. Excel for at fremhæve / visualisere udviklingen i udvalgte nøgletal. De skal integreres i din tekst, og du skal kommentere dem i din tekst, så de indgår naturligt i din besvarelse.
- Økonomiske tiltag: I din redegørelse for gennemførte økonomiske tiltag skal du gøre brug af IMF:

IMF Policy Tracker: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>
- Faglig argumentation: Du skal argumentere fagligt for økonomiske sammenhænge.
- Sprog: Du skal gøre brug af de sproglige vendinger, der findes i vores fælles notat.
- Struktur: Notatet skal være passende struktureret med relevante linjeskift og deloverskrifter.
- Omfang: Du skal skrive mellem 5.500 og 6.000 tegn inkl. mellemrum.
- Du må ikke bruge ordet "jeg" i din besvarelse.

1B Notat og PowerPoint om corona (med bedømmelseskriterier)

På vegne af regeringen vil vi anmode om, at De Økonomiske Råd udarbejder et notat om corona-krisens betydning for dansk økonomi.

Notatet vil blive anvendt som beslutningsgrundlag i arbejdet med den fortsatte sikring af dansk økonomi under corona-krisen.

Notatet forventes at have et omfang på ca. 3 normalsider + eventuelle bilag.

Notatets indhold skal være følgende:

- 1) En redegørelse, der giver et aktuelt overblik over corona-krisens betydning for dansk økonomi, herunder for udvalgte samfundsøkonomiske mål. Der ønskes en perspektivering til situationen i andre lande.
- 2) En redegørelse for potentielle scenarier for krisens fortsatte forløb.
- 3) En analyse af effekten af ét af de tiltag, der allerede er gennemført eller planlagt for at sikre dansk økonomi.
- 4) Én konkret anbefaling til yderligere tiltag, der kan sikre dansk økonomi i de kommende måneder samt en tilhørende diskussion af de forventede effekter.

Når notatet er fremsendt, vil vi orientere os i det. Herefter ønskes en PowerPoint-præsentation af 7 minutters varighed efterfulgt af en dialog, hvori der vil blive stillet spørgsmål til jeres materiale.

Vh.

Statsministeren

Finansministeren

Bedømmelseskriterier

	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Inddragelse af relevant teori				
Inddragelse af relevant empiri				
Kvalitet af notat, herunder genreforståelse				
Kvalitet af PowerPoint og mundtlig præsentation				
Kvalitet af dialog				

1C Notat og PowerPoint om klima (med bedømmelseskriterier)

Invitation til klimatopmøde

Klimaminister Dan Jørgensen og finansminister Nicolai Wammen indbyder hermed jeres konsulentvirksomhed til at deltage i klimatopmødet i Aarhus i november 2021.

Temaet for mødet er Klimaloven.

En række af Danmarks førende konsulentvirksomheder vil give deres bud på, hvordan Klimaloven mest hensigtsmæssigt opfyldes.

På mødet vil politikere fra alle Folketingets partier være repræsenteret. Formålet med topmødet er at give politikerne relevant input til den klimapolitik, der bør føres, og jeres anbefalinger vil blive brugt som beslutningsgrundlag i Folketinget.

Forud for klimatopmødet bedes tilsendt et notat på 4-6 normalsider + eventuelle bilag, som politikerne kan orientere sig i.

Notatets indhold skal være følgende:

- 1) En liste med 3 økonomisk-politiske handlingsforslag, der har til formål at bidrage til at opfylde Klimaloven.
- 2) En analyse af hvert af handlingsforslagene, hvori der føres belæg for forslagernes effekt.
- 3) Et eller flere forslag til finansiering af handlingsforslagene.
- 4) En analyse af handlingsforslagenes samfundsøkonomiske fordelingsvirkning.

På klimatopmødet ønskes et oplæg af 7 minutters varighed med udgangspunkt i notatet, hvorefter politikerne vil stille uddybende spørgsmål.

	Under middel	Middel	Over middel	Evt. bemærkning
Inddragelse af relevant teori				
Inddragelse af relevant empiri				
Kvalitet af notat, herunder genreforståelse				
Kvalitet af PowerPoint og mundtlig præsentation				
Kvalitet af dialog				

1D Notat om ulandsbistand (med råd til elevens arbejdsproces)

Du er ansat som økonom i Udenrigsministeriet. Den danske udenrigsminister, Jeppe Kofod, har bedt dig udarbejde et notat på maksimalt 1.200 ord om ulandsbistand. Årsagen er, at flere forskere i en årrække har rettet kritik af bistandsarbejdets effekt. Udenrigsministeren ønsker at bruge notatet som beslutningsgrundlag i forhold til Danmarks fremtidige bistandsarbejde.

Udenrigsministeren ønsker konkret følgende indhold for notatet:

1. En redegørelse for Danmarks hidtidige ulandsbistand, herunder motiver og strategier.
2. En redegørelse for konkrete projekter gennemført via Danida samt en evaluering af projekternes effekt.
3. En forklaring af de kritikpunkter, som forskere retter mod ulandsbistand.
4. En diskussion af potentielle ændringer i Danmarks arbejde med ulandsbistand.
5. En endelig anbefaling til ministeren.

Oversigt over teori og empiri

International økonomi A, kapitel 31 og evt. andre kapitler, Henrik Kureer, Systime

Ulandsbistand gør ikke verden bedre, Christian Bjørnskov, Berlingske, 2. november 2013

Danida: [Danida \(um.dk\)](http://um.dk)

Dansk udviklingspolitisk strategi 2021-2025: [Strategi og Prioriteter \(um.dk\)](http://um.dk)

Evaluering af udviklingsarbejdet:

<https://um.dk/da/danida/resultater/evaluering%20af%20udviklingssamarbejdet/>

Om notat-genren

Notatgenren har sin oprindelse i ministerierne og forvaltningen, hvor problemfelter og løsningsmuligheder opridses som grundlag for beslutningstagere i processen med at træffe de bedste beslutninger ud fra en økonomisk faglig vurdering. I et notat skal du skrive som en bestemt afsender til en bestemt modtager, dvs. at du skal leve dig ind i en rolle som fx økonomisk rådgiver for en minister. Du skal skrive sagligt, fagligt og nøgternt.

Overblik over processen

1. Læs opgaveteksten grundigt og bliv sikker på, hvad der kræves af dig.
2. Læs alle bilag. Lav overstregninger, tag noter eller fremhæv på anden vis pointer, som du forventer kan være nyttige for dit arbejde. Hvad kan bruges hvor?

3. Bring din faglighed i spil, så man kan se, at du er økonom. Hvilket fagligt stof (fagbegreber, teorier) skal indgå? Notatet må ikke blot være redegørelse / gengivelse af bilag.
4. Lav en disposition. Skriv notatet i stikordsform. Fyld pointer ind i den rigtige rækkefølge. Hvad skal med hvor? Skriv ikke sammenhængende tekst endnu. Lav en grov-inddeling af notatets bestanddele. Hvor meget plads kan / skal der bruges på de enkelte elementer?
6. Skriv sammenhængende tekst med udgangspunkt i dine stikord.
7. Gennemlæs dit notat med kritiske øjne: Skrives der sagligt, fagligt og nøgternt? Er der skrevet 1.200 ord? Skal noget tilføjes og andet slettes? Er der en rød tråd i notatet, som peger frem mod anbefalingen? Juster, indtil du er tilfreds.

Bilag 2 Skriveguide til SOP – gode vendinger

En tekst består af afsnit, som består af sætninger, der igen består af ord. Forudsætningen for, at en økonomisk tekst bliver vellykket, er, at skriveren formår at sætte de sproglige byggeklodser sammen på en hensigtsmæssig måde.

Skriveguiden er et katalog med sproglige vendinger, der kan inspirere skriveren gennem alle rapportens delelementer.

Formuleringer i motivationen

Ideen til denne opgave udspringer af følgende undren: ...

Det er interessant at undersøge emnet, fordi...

Formuleringer i metodeafsnittet

Først... Efterfølgende... Dernæst... Til sidst / afslutningsvist / endelig...

Blandt de faglige metoder har jeg valgt at gøre brug af...

Disse metoder / modeller / teorier er relevante at bruge, fordi de hjælper til at...

Det kunne ligeledes have været relevant at anvende... Dette er dog fravalgt i opgaven, fordi...

Analysen baseres bl.a. på rapporten..., der stammer fra...

Analysen baseres på en prognose...

Analysen baserer sig på følgende forudsætninger: ...

Formuleringer i afgrænsningen

I opgaven afgrænses der til..., fordi...

Der ses udelukkende på Euro-området, fordi...

Der afgrænses til tidsperioden 2015-2021, fordi...

Formuleringer i afsnittet om definitioner

I opgaven anvendes følgende definition af begrebet XXX: ...

Begrebet XXX er defineret i (kilde) på følgende måde...

Formuleringer i redegørelsen

Det fremgår af (kilde), at...

Ifølge (kilde) er...

Det ses af (kilde / tabel), at...

Begrebet XXX er beskrevet af (kilde) på følgende måde: ...

Landets økonomiske situation er kendetegnet ved...

Udviklingen illustreres i figur 1.1.

Figur 1.1 præsenterer udviklingen i...

Formuleringer i analysen

Det fremgik af redegørelsen, at...

Tabel 2.1 viser, at...

Det er interessant, at BNP-væksten...

Heraf ses det, at...

Der kan argumenteres for, at...

Fremgangen skyldes, at...

En årsag til... er, at...

Det er positivt, at...

Det er bekymrende, at...

Der er flere årsager til udviklingen. Den første årsag er... Den anden årsag er...

Det betyder, at...

Samlet set...

Altså...

Derfor...

Med andre ord...

Kort sagt...

Alt i alt...

Det vil sige...

Formuleringer i vurdering / diskussion

Det fremgik af analysen, at...

På den ene side... på den anden side...

Der kan argumenteres for, at...

Dette tyder på, at...

Alligevel...

Der er dog...

Der er imidlertid...

Til forskel fra...

Selvom...

Ikke desto mindre...

Der ses altså to modsatrettede effekter / argumenter / årsager, hvoraf XXX ser ud til at dominere.

Dette taler for... Dette taler imod...

Argumenterne trækker altså i hver sin retning...

Det er nødvendigt at nuancere...

Formuleringer når der konkluderes

Formålet med opgavens redegørelse, analyse og vurdering (/diskussion) var at besvare opgaveformuleringen.

På baggrund af redegørelsen, analysen og vurderingen (/ diskussionen) kan følgende nu konkluderes:...

Redegørelsen viste, at...

Det fremgik også af redegørelsen, at...

Analysen viste, at...

Endvidere viste analysen, at...

Vurderingen (/diskussionen) viste, at...

Endelig viste vurderingen (/diskussionen), at...

Samlet set...

Altså...

Derfor...

Med andre ord...

Kort sagt...

Alt i alt...

Det vil sige...

Det er nødvendigt at tage forbehold for....

Det er ikke muligt entydigt at konkludere, hvorvidt...

Det er uklart, hvorvidt...

Det fremgår ikke klart, hvorvidt...

Formuleringer når der skal skabes struktur i argumenter

Der er flere årsager til, at...

For det første... For det andet... For det tredje... Endelig...

Analysen gennemføres i 6 trin:

Analysen indeholder 4 elementer:

Formuleringer når der argumenteres (gælder både i analyse og vurdering / diskussion)

Det er centralt, at...

Tallene viser entydigt, at...

Analysens resultater peger i retning af, at...

Der kan argumenteres for, at...

Det er nærliggende at tro, at.... Men det ser imidlertid ud til, at...

Dette tyder på, at...

Alt andet lige betyder dette, at...

Det er vigtigt at påpege, at...

Det er nødvendigt at foretage en nærmere analyse af...

Dette stemmer fint overens med, at...

Dette stemmer ikke overens med, at...

Dette står i kontrast til...

Forskellen skyldes formodentlig, at...

Det skal fremhæves, at...

Denne pointe er vigtig, fordi...

Der ses altså en kausal sammenhæng mellem...

Heraf følger, at...

Som en konsekvens af...

En vigtig iagttagelse er, at...

Tallene forklarer, hvorfor...

Dette tyder på, at...

Det virker sandsynligt, at...

Det kan ikke udelukkes, at...

Hovedårsagen til... er, at...

Formuleringer når der skal nuanceres

Størstedelen af...

I større grad... i mindre grad...

Hovedårsagen til...

Det er væsentligt, at...

Det er uvæsentligt, at...

Formuleringer når der skal skabes overgange mellem afsnit

Af forrige afsnit fremgik det, at...

Formålet med dette afsnit er at analysere / undersøge / forstå / dykke dybere ned i...

I dette afsnit foretages en analyse af...

Bilag 3 12 råd til 12-tallet for en rapport

1. **Problemformulering og konklusion:** Er der sammenhæng mellem problemformulering og konklusion? Besvarer konklusionen klart og præcist alle elementer i alle tre niveauer i problemformuleringen?
2. **Metode:** Er opgaven tro mod metodeafsnittet? Gør du rent faktisk det i opgaven, som du har lovet i metodeafsnittet, eller har du truffet andre valg undervejs? Sørg for, at der er sammenhæng mellem metodeafsnit og besvarelse.
3. **Økonomisk teori:** Er der inddraget tilstrækkeligt teori fra IØ-bogen? Har du sørget for at bruge mange fagbegreber, så man kan se, at du er en økonom med et fagsprog, eller er det bare "frisørsnak"?
4. **Analyse:** Er der virkelig tale om analyse i analysedelen, eller er det redegørelse? En analyse må ikke bare være gengivelse af noget, andre har skrevet. Du skal selvstændigt producere viden ved at binde teori og empiri sammen på en relevant måde.
5. **Diskussion:** Er diskussionen nuanceret og objektiv? Forholder den sig til begge sider af sagen (på den ene side... på den anden side...)? Diskussionen må ikke repræsentere din egen holdning.
6. **Dybde:** Er der tilstrækkelig dybde på alle afsnit? Hvilke afsnit er for tynde? Hvor er der behov for at skrive mere og evt. bringe yderligere empiri og teori i spil?
7. **Struktur:** Er opgaven hensigtsmæssigt / logisk struktureret? Skal nogle afsnit flyttes? Er der unødvendige gentagelser, som betyder, at afsnit eller linjer skal slettes?
8. **Illustrationer:** Har du inddraget et passende antal tabeller, grafer, figurer mv. i rapporten? Har de alle figurnummer og dækkende overskrift? Er der angivet kilde lige under? Er alle illustrationer kommenteret passende i teksten? Medtag også gerne pilediagrammer, der viser kausale sammenhænge.
9. **Økonomisk skrivestil:** Er der anvendt en økonomisk skrivestil gennem hele rapporten? Brug vores fælles dokument med vendinger som inspiration.
10. **Almindelig retskrivning:** Har du sørget for at sætte komma, huske nutids-r mv.? Er alle sætninger letlæselige, eller skal der sættes flere punktummer? Er der passende overgange mellem alle afsnit?
11. **Kildeliste:** Er kildelisten korrekt opsat? Har du alle de kilder med, der er brugt i opgaven? Kilder, der ikke er direkte anvendt i opgaven, skal ikke være med i kildelisten.
12. **Den færdige rapport:** Ser rapporten færdig ud? Har den "lækkerheds-faktor"? Er der en rød tråd gennem hele rapporten? Hænger tingene logisk sammen? Er du klar til aflevering?